

ویژه نامه

همکاران سیستم

بررسی حمایت از کپی رایت
نرم افزارهای خارجی

ویژه نامه «بررسی حمایت از کپی رایت نرم افزارهای خارجی»

همکاران :

دکتر **علیرضا مسعودی**: دکترای حقوق خصوصی از دانشگاه تهران، استاد دانشگاه و مدیر دفتر حقوقی همکاران سیستم

خانم ساناز توسلی: کارشناسی ارشد حقوق مالکیت فکری از دانشگاه تهران

خانم بهاره فخاریان: کارشناسی ارشد حقوق مالکیت فکری از دانشگاه تهران

تهیه شده در: دفتر حقوقی همکاران سیستم / مهر ماه سال ۱۳۹۳

بررسی حمایت از کپی‌رایت نرم‌افزارهای خارجی

مقدمه

تردید نیست که باید در فضای تعاملات بین‌المللی و کسب‌وکار در تجارت امروز، جایگاهی مناسب برای ایران تدارک ببینیم. پیش‌نیاز اساسی و مهم این مسئله آن است که قواعد تجارت در دنیای امروز را بیاموزیم و رعایت کنیم. هرچند که تحریم‌های بین‌المللی، محدودیت‌های بسیاری را به ایران تحمیل کرده و تعاملات ایران با سایر کشورها را با چالش‌های بسیاری مواجه کرده است، ولی این محدودیت‌ها دیر یا زود برطرف خواهد شد و باید دید که برای آن زمان چه مهیا کرده‌ایم.

بی‌شک، تجارت پیچیدگی‌های خاصی دارد و قواعد ویژه‌ای می‌طلبد. بخشی از این قواعد، در مقررات و عهدنامه‌های بین‌المللی حاکم بر این عرصه، بیان شده است. قواعدی که بر همگرایی بیشتر و اشتراک منافع و رعایت حقوق ذی‌نفعان تأکید می‌کند. فناوری اطلاعات و صنعت نرم‌افزار، عرصه‌های نوینی در کسب و کار و تجارت امروزند که هر روز نیز گسترده‌تر و وسیع‌تر می‌شوند. ارزشمندترین برندهای جهان که تا چند سال پیش در اختیار عرضه‌کنندگان مواد خوراکی بود، در سال ۲۰۱۳، متعلق به شرکت‌های اپل و گوگل شد که مستقیماً در زمینه فناوری اطلاعات فعالیت می‌کنند. به واسطه خاصیت ویژه و منحصر به فرد این حوزه، حقوق مالکیت‌های فکری به ویژه کپی‌رایت و اختراعات، سهم به‌سزا و عمده‌ای در این پیشرفت‌ها داشته و دارند. مالکیت‌های فکری، زمینه‌ساز احترام به حاصل فکر و اندیشه و ابداع بشر بوده و با تضمین بهره‌مندی مادی صاحبان فکر و اندیشه از نتیجه تلاش‌های خود به صورت مستقیم یا غیرمستقیم، ابداع و ابتکار و تلاش در این حوزه را تشویق می‌کند. در ایران هرچند که از سال‌ها قبل و تقریباً از ابتدای دوره قانون‌گذاری نوین، قانون‌گذاری در زمینه مالکیت‌های فکری آغاز شده و با فراز و نشیب بسیار، در دوره‌های مختلف زمانی نیز توسعه و پرورش یافته است، ولی در زمینه پذیرش مقررات بین‌المللی حاکم بر این حوزه، رویکرد دوگانه‌ای داشته‌ایم. از یک طرف، با تصویب قانون ثبت علائم و اختراعات در سال ۱۳۱۰ و پذیرش حقوق قانونی صاحبان علائم تجاری و اختراعات در داخل کشور، در سال ۱۳۳۷ به کنوانسیون پاریس برای حمایت بین‌المللی از آن‌ها پیوستیم. از طرف دیگر و در حوزه کپی‌رایت و حمایت از حقوق مالکیت‌های ادبی و هنری، هرچند قانون‌گذاری داخلی را از سال ۱۳۴۸ آغاز کرده و در سال‌های ۱۳۵۲ و ۱۳۷۹ نیز آن را تکمیل کرده‌ایم، ولی تاکنون به مقررات بین‌المللی حاکم بر این عرصه که عمده‌ترین آن‌ها کنوانسیون برن است، نپیوسته‌ایم و ظاهراً در حال حاضر هم اراده‌ای جدی برای پذیرش این مقررات نداریم. ضرورت‌های الحاق به سازمان تجارت جهانی و نزدیک بودن فرایندهای اجرایی آن نیز هنوز نتوانسته در این اراده خللی ایجاد کند.

سؤال مهمی که در این باره مطرح می‌شود، این است که واقعا چرا ما برای پیوستن به این مقررات هراس داریم، آیا از نابودی صنعت و فرهنگ و هنر داخلی بیم داریم یا اینکه تصور می‌کنیم که چیز زیادی برای عرضه به جهان نداریم و در این شرایط، نباید برای آثار خارجی هم حمایتی برابر با آثار داخلی ترتیب دهیم؟ اگر ما این مقررات را بپذیریم، چه اتفاقی برای ما خواهد افتاد؟ این سؤالات و ده‌ها سؤال دیگر که در این زمینه قابل طرح هستند، دستمایه طرحی شد برای بررسی این موضوع، تا هم قواعد حاکم را بازگو کنیم و هم پای صحبت دست‌اندرکاران و فعالان صنعت نرم‌افزار بنشینیم و جواب‌هایی صریح، گاه متفاوت و گاه یکسان، از آن‌ها بشنویم.

دفتر حقوقی شرکت همکاران سیستم

فهرست مطالب

- مقدمه / ۱
- کتوانسیون برن، موافقتنامه تریپس / ۳
- ظرفیت‌های موجود و الزامات حقوقی موردنیاز در حوزه نرم‌افزارهای رایانه‌ای برای الحاق ایران به کنوانسیون برن / دکتر محسن صادقی / ۶
- مصاحبه‌ها
- دکتر احمد عبدالله زاده - استاد دانشگاه امیرکبیر و رئیس کمیسیون اقتصاد دیجیتال کمیته ایرانی اتاق بازرگانی بین‌المللی / ۱۲
- دکتر محمد مهدی به‌کیش - دبیر کل و نایب رئیس کمیته ایرانی اتاق بازرگانی بین‌المللی / ۱۶
- خانم آزاده داننده - رئیس سازمان نظام صنفی رایانه‌ای استان تهران و مدیر عامل شرکت فناوران اطلاعات بهاران / ۱۸
- دکتر سعید سعادت - مدیرعامل مجتمع فنی تهران / ۲۲
- مهندس مهدی امیری - مدیر عامل شرکت همکاران سیستم / ۲۶
- دکتر غلامرضا رفیعی - مشاور حقوقی وزارت ارشاد و سازمان صدا و سیما در امور مالکیت فکری و عضو کمیته دائمی کپی‌رایت و حقوق مرتبط سازمان جهانی مالکیت فکری / ۲۸
- خانم نیکوفر صفری - رئیس اداره کل خدمات نوین بانک مسکن / ۳۰
- مهندس فرید فولادی - مدیر واحد مدیریت محصول و بازاریابی شرکت همکاران سیستم / ۳۴
- آقای رضا کرمی - نایب رئیس اول و مسؤول کمیسیون نرم‌افزار نظام صنفی رایانه‌ای و مدیر عامل شرکت نرم‌افزاری گلستان / ۳۸
- جمع بندی و ارزیابی نظرات مخالفین و موافقین / ۴۰

کنوانسیون برن

بر حقوق مادی، حقوق دیگری را که دارای ماهیت غیراقتصادی است و از آن به حقوق معنوی یاد می‌شود، مدنظر قرار داده است. این حقوق در اکثر نظام‌های حقوقی به معنای حمایت از موارد ذیل است: ۱- حق حرمت نام و عنوان پدیدآورنده (که حق ولایت بر اثر نیز نامیده می‌شود).

۲- حق حرمت اثر یا حق تمامیت اثر.

در اصلاحات به عمل آمده‌ی سال ۱۹۷۱ در کنوانسیون برن -که به سند پاریس موسوم است- در ضمیمه‌ای که جزء لاینفک معاهده تلقی می‌شود، مقررات ویژه‌ای برای کشورهای در حال توسعه پیش‌بینی شده است. به موجب این ضمیمه کشورهای در حال توسعه، تحت شرایط خاصی می‌توانند از حداقل ضوابط و استانداردهای حمایت که در مورد حقوق تکثیر و ترجمه مقرر شده، عدول نمایند.

تاکنون ۱۶۷ کشور از ۱۸۷ کشور عضو وایپو به عضویت کنوانسیون برن درآمده‌اند.

کنوانسیون برن برای حمایت از آثار ادبی و هنری و پدیدآورندگان این آثار در سال ۱۸۸۶ به تصویب رسید و در سال ۱۸۸۷ به مرحله‌ی اجرا گذاشته شد. این سند به دفعات مورد بازنگری قرار گرفته و آخرین بار در سال ۱۹۷۱ (اصلاحیه‌ی پاریس) اصلاح شده است. کنوانسیون برن مبتنی بر سه اصل بنیادین یعنی: قاعده‌ی رفتار ملی، اصل حمایت بدون تشریفات و اصل استقلال حمایت است. این کنوانسیون شامل حداقل مقررات برای حمایت از آثار ادبی و هنری است؛ در نتیجه طبق ماده ۱۹، مقررات کنوانسیون مانع آن نیست که کشورها بتوانند براساس قوانین ملی، حقوق بیشتری برای پدیدآورندگان در نظر بگیرند؛ همچنین مانعی ندارد که پدیدآورندگان به حقوق بیشتری که قوانین ملی برای آنها در نظر گرفته است، استناد کنند. کنوانسیون برن، اولین سند بین‌المللی است که علاوه

کنوانسیون برن + موافقت نامه تریپس

موافقت نامه تریپس

گات(موافقت نامه عمومی تعرفه و تجارت) در سال ۱۹۴۷ با هدف افزایش تجارت میان کشورها از طریق حذف موانع تجاری شکل گرفت. هشتمین دور مذاکرات موسوم به دور اروگوئه برای تجدید نظر در پیمان گات پس از گذشت هفت سال از مذاکراتی که از سال ۱۹۸۶ شروع شده بود، به پیمان مراکش منجر شد که سازمان تجارت جهانی را در ۱۵ آوریل ۱۹۹۴ بنیان نهاد. در واقع، برای اولین بار مذاکره کنندگان گات، مسائل حقوق مالکیت فکری را در اسناد خود وارد کردند؛ در نتیجه، در طی مذاکرات دور اروگوئه علاوه بر دو توافق در مورد ایجاد سازمان تجارت جهانی و تجارت کالا و خدمات، یک توافق خاص هم در مورد جنبه هایی از حقوق مالکیت فکری که با تجارت جهانی مرتبط است، امضا شد که به موافقت نامه تریپس شهرت یافت. ایران یکی از کشورهایی است که سال هاست تقاضای عضویت در سازمان تجارت جهانی را طرح کرده و هر بار با مخالفت کشور آمریکا تقاضای ایران مورد پذیرش قرار نگرفته است تا اینکه در سال ۱۳۸۴ تقاضای ایران قبول و ایران به عنوان عضو ناظر پذیرفته شد. با این اقدام، فرایند الحاق ایران آغاز گردید، فرایندی که تاکنون ۸ سال به طول انجامیده و ممکن است چندین سال دیگر نیز طول بکشد.

موافقت نامه ی مربوط به جنبه های تجاری حقوق مالکیت فکری (تریپس) که مهمترین بخش از سند دور اروگوئه است، شامل ۷ قسمت و ۷۳ ماده است. در مقدمه ی این موافقت نامه تأکید شده که روش های اجرایی حقوق مالکیت فکری نباید خود به صورت مانعی در برابر تجارت مشروع درآید.

موافقت نامه ی تریپس با هدف ترویج تجارت و توسعه روابط میان کشورها به حمایت بین المللی از حقوق مالکیت ادبی و هنری و حقوق مرتبط پرداخته و تعیین کننده ی استانداردهای بین المللی برای حمایت است. در ماده ۷ این موافقت نامه، هدف از حمایت از حقوق مالکیت فکری، توسعه ابداعات تکنولوژیک و انتقال و توزیع تکنولوژی، تأمین منافع متقابل تولیدکنندگان و استفاده کنندگان از دانش فنی، توسعه رفاه اجتماعی و تعادل بین حقوق و تعهدات، اعلام شده است.

تریپس همچنین به اجرای مفاد موافقت نامه نیز توجه نموده و در این خصوص دربردارنده ی بخش هایی در ارتباط با رسیدگی های اداری، مدنی، کیفری، جبران

خسارت و انجام اقدامات تأمینی در مرزهاست. تریپس حاوی اصول رفتار ملی و دولت کامله الوداد است. مطابق اصل رفتار ملی مندرج در ماده ی ۳ «کشورهای عضو درخصوص قواعد حمایتی و استثنائات حقوق مالکیت فکری مقرر در موافقت نامه، باید با اتباع خارجی همان رفتاری را داشته باشند که با اتباع خود دارند.» اصل رفتار مبتنی بر شرط دولت کامله الوداد مقرر در ماده ۴ بیان میدارد: «هرگونه مزایا، منافع و امتیازات یا معافیت های اعطایی درخصوص حمایت از مالکیت فکری توسط هریک از اعضا به اتباع هر کشور دیگر، فوراً و بدون هیچ قید و شرطی به اتباع هر عضو دیگر تسری پیدا می کند». علاوه بر این اصول، تریپس حاوی دو عنصر جدید در نظام بین المللی حمایت از مالکیت فکری، یعنی پیش بینی نظام حل و فصل اختلافات و پیشبینی سازوکارهای مشخص برای اجرای مقررات موافقت نامه راجع به حقوق مالکیت فکری می باشد.

عضویت در موافقت نامه ی تریپس برای کشورهای عضو سازمان تجارت جهانی الزام آور است. تا ژوئن ۲۰۱۴، ۱۶۰ کشور به عضویت آن درآمده اند و ۲۴ کشور از جمله ایران عضو ناظر این موافقت نامه هستند.

در مورد حق مؤلف، ماده ی ۹ تریپس، کشورهای عضو را ملزم می سازد که حداقل حمایتی را که در معاهده ی برن ذکر شده (یعنی مواد ۱ تا ۲۱)، رعایت نمایند حتی اگر عضو برن نباشند.

مطابق ماده ۱۰ این موافقت نامه، برنامه های رایانه ای چه به صورت کدهای مقصد و چه به صورت کدهای منبع باید به عنوان یک اثر ادبی، طبق مفاد معاهده برن، مورد حمایت قرار گیرند.

همانطور که در بالا ذکر شد، در صورت پذیرش این سند و الحاق به سازمان تجارت جهانی، علاوه بر لزوم رعایت مقررات مربوط به کپی رایت و حقوق مالکیت فکری که در این موافقت نامه پیش بینی شده، باید مفادی از معاهدات بین المللی مربوط به سازمان جهانی مالکیت فکری را که در موافقت نامه تریپس ذکر شده است، رعایت نمود.

منابع:

زرکلام، ستار، حقوق مالکیت ادبی و هنری، (تهران: نشر سمت، ۱۳۸۷).
وکیل، امیرساعد، حمایت از مالکیت فکری در سازمان جهانی تجارت و حقوق ایران، (تهران: انتشارات مجد، ۱۳۸۳).

موسایی، میثم، آثار اقتصادی الحاق ایران به سازمان تجارت جهانی در حوزه مالکیت ادبی و هنری، (تهران: شرکت چاپ و نشر بارزگانی، ۱۳۸۵)

<http://www.wipo.int/treaties/en>

اصل رفتار ملی: «کشورهای عضو درخصوص قواعد حمایتی و استثنائات حقوق مالکیت فکری مقرر در موافقت نامه، باید با اتباع خارجی همان رفتاری را داشته باشند که با اتباع خود دارند.»

ظرفیت‌های موجود و الزامات حقوقی مورد نیاز در حوزه نرم‌افزارهای رایانه‌ای برای الحاق ایران به کنوانسیون برن

نویسنده: دکتر محسن صادقی

عضو هیأت علمی دانشکده حقوق و علوم سیاسی (مؤسسه حقوق تطبیقی) دانشگاه تهران

◀ مقدمه

هرچند موافقت‌نامه‌ی جنبه‌های تجارتی حقوق مالکیت فکری (تریپس)^۱ سازمان جهانی تجارت^۲، مهم‌ترین سند حقوقی بین‌المللی در زمینه حمایت از حقوق مالکیت فکری است، اما با توجه به این‌که این سند، مصادیق مختلف اموال فکری، اعم از اموال صنعتی و اموال ادبی و هنری را دربر می‌گیرد، لذا کنوانسیون برن را، هم به لحاظ قدمت و هم به لحاظ اختصاص یافتن به حوزه مالکیت ادبی و هنری (کپی‌رایت) می‌توان مهم‌ترین سند حقوقی بین‌المللی در حوزه کپی‌رایت دانست؛ هرچند این کنوانسیون در سال ۱۸۸۷ تدوین و در ۱۹۷۱ برای آخرین بار اصلاح شد و طبیعتاً در این دوزمان، مقوله حمایت از حقوق پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای اساساً مطرح نبوده و یکی از دلایل تهیه موافقت‌نامه تریپس، به‌روزرسانی این کنوانسیون و توجه به حمایت از اموال فکری نوین مانند نرم‌افزار بوده است، اما از آنجا که بسیاری از اصول حاکم بر کنوانسیون برن نظیر اصل رفتار ملی، عیناً در تریپس مورد تبعیت قرار گرفته و مطابق ماده ۹ موافقت‌نامه تریپس، اعضای سازمان جهانی تجارت حتی اگر عضو کنوانسیون برن نباشند، مکلفند مواد ۱ تا ۲۱ کنوانسیون مزبور را رعایت کنند، لذا پرداختن به آثار حقوقی الحاق ایران به کنوانسیون برن در حوزه نرم‌افزار نمی‌تواند به لحاظ علمی اشتباه باشد و این ایراد که اساساً کنوانسیون برن به نرم‌افزار نپرداخته است با عنایت به توضیح فوق، مرتفع خواهد شد.

در حال حاضر، در کشورمان مصرف‌کنندگان حرفه‌ای و غیرحرفه‌ای بسیاری در حال دانلود یا خرید و استفاده از نرم‌افزارهای تولید داخل و خارج هستند؛ همچنین بسیاری دیگر از اشخاص حقیقی و حقوقی درگیر پدید آوردن نرم‌افزارهای جدید بوده و هستند به گونه‌ای که طبق

گفته رئیس اتحادیه صادرکنندگان نرم‌افزار، تولیدکنندگان ایرانی میلیون‌ها دلار از محل صادرات نرم‌افزار به خارج از کشور تحصیل کرده‌اند؛ این در شرایطی است که غالب این مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان نه تنها با حقوق و تکالیف خود در ارتباط با یک نرم‌افزار آشنا نیستند، بلکه از ظرفیت‌های موجود و پیش‌نیازهای حقوقی موردنیاز برای الحاق به اسناد بین‌المللی، از جمله کنوانسیون برن اطلاع ندارند. درست است که ایران در حال حاضر عضو کنوانسیون برن نیست و هنوز به عضویت سازمان جهانی تجارت و موافقت‌نامه تریپس در نیامده است تا ناگزیر از رعایت مواد ۱ تا ۲۱ کنوانسیون برن شود، با این حال ایران به عنوان عضو ناظر سازمان جهانی تجارت مکلف شده است تا ساختار حقوقی خود را برای الحاق به این سازمان اصلاح و تکمیل نماید؛ بنابراین نتایج حاصل از مقاله حاضر می‌تواند برای گروه‌های زیر مفید و قابل استفاده باشد. نخست: قانونگذار از حیث آشنایی بیشتر با ظرفیت‌های موجود و پیش‌نیازهای حقوقی مورد نیاز برای الحاق به کنوانسیون برن؛ دوم: مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان ایرانی از حیث آشنایی با الزامات حقوقی پس از الحاق به کنوانسیون برن و ورود احتمالی رقبای خارجی؛ سوم: تولیدکنندگان و سرمایه‌گذاران خارجی حوزه نرم‌افزار از حیث آشنایی با ظرفیت‌های قانونی فعلی ایران و اصلاحات احتمالی بعد از الحاق کشور به کنوانسیون برن. برای این منظور و با هدف ارائه پاسخ‌های علمی و کاربردی به این دو سؤال که اولاً ظرفیت‌های قانونی فعلی ایران برای الحاق به کنوانسیون برن در حوزه نرم‌افزار کدام است؟ و ثانیاً پیش‌نیازهای حقوقی برای الحاق چه هستند؟ مطالب این نوشتار در دو بخش عرضه خواهد شد. در بخش نخست: از ظرفیت‌های حقوقی موجود و در بخش دوم: از پیش‌نیازهای حقوقی الحاق سخن خواهیم گفت.

۱- TRIPS

۲- WTO

◀ بخش نخست: ظرفیت‌های حقوقی موجود ایران در حوزه نرم‌افزار

اهم ظرفیت‌های موجود برای الحاق به قرار زیر است:

■**وجود مستندات قانونی برای حمایت از پدیدآورندگان**

نرم‌افزار: کنوانسیون برن، کشورهای عضو را به وضع مقرراتی ملزم می‌سازد که از پدیدآورندگان آثار ادبی و هنری حمایت کند؛ همچنین مطابق ماده ۲ این کنوانسیون اصطلاح آثار ادبی و هنری، تمامی آفرینش‌های مربوط به گستره‌ی ادبی، علمی و هنری را صرف‌نظر از روش یا شکل ابراز آن‌ها دربرمی‌گیرد...». هرچند در زمان تهیه کنوانسیون، تهیه‌کنندگان به نرم‌افزار توجهی نداشته‌اند، اما ماده به‌گونه‌ای مطلق تنظیم شده است که مصادیق نوین آثار ادبی و هنری را نیز دربرگیرد؛ از این روست که علاوه بر اطلاق و عموم مذکور در متن، از عبارت «مانند موارد زیر» استفاده شده تا نشان دهد که آثار ذکر شده در ماده ۲، جنبه تمثیلی دارد نه حصری. وانگهی، موافقت‌نامه تریپس نیز که برای به‌روزرسانی کنوانسیون برن، از برنامه‌های رایانه‌ای در بند ۱ ماده ۱۰ خود به‌صراحت نام برده است، مقرر می‌دارد که این برنامه‌ها به عنوان یک اثر ادبی و بر طبق کنوانسیون برن مورد حمایت قرار خواهند گرفت. این مقررهِ نیز حاکی از آن است که اصول و مفاد کنوانسیون برن، قابلیت تطبیق با مصادیق جدید، مثل نرم‌افزار را دارد.

اما از آنجا که پیوستن به کنوانسیون برن یا موافقت‌نامه تریپس مستلزم وجود مقررات روشن و مناسب داخلی برای حمایت از آثار ادبی و هنری از جمله نرم‌افزار است، طبیعتاً اولین سؤال این است که آیا حقوق ایران واجد این شرط اساسی است یا خیر؟ خوشبختانه، پاسخ مثبت است و یکی از ظرفیت‌های قانونی موجود در ایران برای الحاق، وجود این مستندات قانونی در کشور است که یکی، قانون حمایت از حقوق پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای مصوب ۱۳۷۹ و دیگری، آیین‌نامه اجرایی مواد ۲ و ۱۷ این قانون هستند. همچنین به‌موجب ماده۶۲

قانون تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۸۲، نرم‌افزارهای رایانه‌ای در محیط تجارت الکترونیکی نیز مشمول حمایت حقوق ایران هستند. به‌رغم وجود مستندات فوق، ممکن است این ابهام مطرح شود که ساختار حمایتی حقوق ایران از نرم‌افزار با ساختار حمایتی کنوانسیون برن و موافقت‌نامه تریپس در تعارض است؛ چرا که این دو سند بین‌المللی، نرم‌افزار را تابع نظام حمایتی کپی‌رایت قرار داده‌اند، در حالی‌که در ماده ۲ قانون ۱۳۷۹ ایران و ماده ۲۰ آیین‌نامه اجرایی آن نرم‌افزارها حسب مورد تابع دو نظام حمایتی کپی‌رایت و اختراع هستند. بدین ترتیب که نرم‌افزارها اصولاً توسط نظام کپی‌رایت حمایت می‌شوند ولی نرم‌افزارهای دارای شرایط اختراع، تابع نظام حمایتی اختراع هستند. با این‌حال، این ابهام را باید از ذهن زدود، زیرا هدف اصلی کنوانسیون برن و موافقت‌نامه تریپس، تلاش کشورها برای حمایت از حقوق پدیدآورندگان نرم‌افزار بوده است و نظام کپی‌رایت را به عنوان نظام حمایتی پیشنهاد داده اند. در ایران نیز قانونگذار اصولاً از این نظام برای حمایت از نرم‌افزارها بهره می‌برد ولی در کنار آن از نظام اختراع نیز یاری جسته است که این رویکرد با هدف اصلی کنوانسیون برن نیز منطبق است، ضمن این‌که کشورهایی بوده‌اند که دقیقاً مانند ایران دارای دو نظام حمایتی از نرم‌افزار بوده‌اند و به عضویت کنوانسیون برن درآمده‌اند و به‌واسطه وجود دو نظام حمایتی، به آن‌ها ایراد مغایرت با کنوانسیون برن گرفته نشده است که آمریکا از جمله ی این کشورهاست.

■ رعایت اصل رفتار ملی در مقررات موجود:

یکی از اصول مهم و کلیدی مطرح در کنوانسیون برن، اصل رفتار ملی است. طبق این اصل که برگرفته از اصلی کلی‌تر به نام اصل عدم تبعیض است، قوانین داخلی کشورهای عضو نباید در حوزه حمایت از آثار ادبی و هنری، میان اتباع داخلی و خارجی قائل به تبعیض شده و برای تبعه داخلی امتیاز بیشتری قائل شود و خارجی را از آن امتیاز محروم سازد؛ برای نمونه: اگر در قانون کشوری، تبعه داخلی با هزینه کمتری می‌تواند نرم‌افزارش را ثبت کند، این مقررهِ با اصل رفتار ملی مغایر بوده و باید تا قبل از الحاق، مغایرت رفع و مقررهِ اصلاح شود. در حال حاضر مقررات نرم‌افزار ایران با اصل رفتار ملی منطبق است و هیچ مقررهِ‌ای که حاکی از تبعیض میان پدیدآورندگان تبعه ایران یا خارج باشد، وجود ندارد.

◀ بخش دوم: پیش‌نیازها و الزامات حقوقی ایران در حوزه نرم‌افزار برای الحاق

به‌رغم وجود ظرفیت‌های قابل توجه فوق، ایران برای الحاق به کنوانسیون برن یا دست‌کم الحاق به تریپس و پذیرش تعهدات مواد ۱ تا ۲۱ برن، پیش‌نیازهایی نیز دارد. به‌واسطه ماهیت نرم‌افزار، این پیش‌نیازها دارای ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و به‌ویژه حقوقی است. از آنجا که موضوع این نوشتار محدود به مباحث حقوقی است، لذا تنها به مهم‌ترین پیش‌نیاز حقوقی الحاق می‌پردازیم. این پیش‌نیازها گاه در قالب لزوم رفع ابهامات قانون، گاه رفع نقایص و خلأهای قانونی و گاه اصلاح مواد مغایر، تجلی می‌یابد. اخیراً پیش‌نویس لایحه جامع حمایت از حقوق مالکیت ادبی و هنری و حقوق مرتبط، تهیه شده و در آن کوشیده شده است تا بیشترین انطباق میان مفاد این پیش‌نویس با اسناد بین‌المللی ازجمله کنوانسیون برن صورت پذیرد. با این‌حال چون این لایحه هنوز در حال نقد و بررسی است و تبدیل به قانون قابل استناد نشده است، برای تبیین پیش‌نیازهای قانونی مورد نیاز ایران در حوزه نرم‌افزار، قوانین جاری و فعلی کشور را ملاک قرار داده‌ایم که در ذیل به اهم آن‌ها اشاره مختصری می‌شود.

■ معیارهای جغرافیایی برای حمایت از نرم‌افزار:

با توجه به معیارهای جغرافیایی ارائه در کنوانسیون برن، نرم‌افزارهایی مشمول حمایت‌اند که پدیدآورنده ی آن‌ها تبعه یکی از کشورهای عضو کنوانسیون برن بوده و در صورت عدم تبعیت، نرم‌افزار خود را در یکی از کشورهای عضو برن منتشر کرده یا به‌طور هم‌زمان در یکی از کشورهای عضو برن و یکی از کشورهای غیرعضو منتشر ساخته باشد. این در حالی است که در حقوق ایران، نرم‌افزارهایی مشمول حمایت‌اند که برای نخستین بار در ایران هم تولید و هم توزیع شده باشند؛ لذا نرم‌افزارهایی که در خارج تولید یا توزیع شده باشد یا مرحله تولید و توزیع آن‌ها برای نخستین بار در خارج از ایران اتفاق افتاده باشد، مشمول حمایت در ایران نخواهند بود. این مقررهِ کاملاً مغایر با کنوانسیون برن، باید تا قبل از الحاق اصلاح شود. درست است که عدم حمایت از نرم‌افزارهای خارجی در ایران، در ظاهر به‌نفع مصرف‌کننده ایرانی است و این امر می‌تواند امکان دسترسی آن‌ها را به نرم‌افزارهای تکثیر شده با قیمت ارزان تر فراهم سازد، با این‌حال خود مانع بزرگی برای ورود بسیاری از نرم‌افزارهای خارجی مفید به ایران شده است، ضمن این‌که براعتبار بین‌المللی ایران اثر منفی

گذارده است؛ همچنین عدم رعایت حقوق مالکیت فکری تولیدکنندگان خارجی نرم‌افزار در ایران، باعث شده است تا حقوق بسیاری از تولیدکنندگان ایرانی نرم‌افزار نیز در برخی کشورها رعایت نشود.

■ حقوق مشمول حمایت پدیدآورنده:

پدیدآورنده نرم‌افزار رایانه‌ای، دارای دو دسته حق مادی و معنوی است. منظور از حق مادی، این است که پدیدآورنده به‌طور انحصاری از حق تجویز یا منع تکثیر یا عرضه یا فروش نرم‌افزارش برخوردار است و مراد از حق معنوی، آن است که نرم‌افزار به پدیدآورنده ی او منتسب است نه شخص دیگر (حق انتساب نرم‌افزار)، ضمن این‌که هرگونه تغییر در نرم‌افزار باید با اجازه انحصاری پدیدآورنده باشد (حق حرمت نرم‌افزار). حمایت از این حقوق، مورد تأکید کنوانسیون برن قرار گرفته و موافقت‌نامه تریپس، یک حق مادی جدید یعنی حق اجاره دادن نرم‌افزار را نیز برای پدیدآورنده به رسمیت شناخته است. حقوق ایران، برخی از حقوق انحصاری فوق را به رسمیت شناخته است، اما در این زمینه ناقص بوده و حقوقی مانند حق اجاره نرم‌افزار یا حق حرمت نرم‌افزار در قانون، پیش بینی نشده است و برای الحاق به برن باید مورد توجه قانونگذار قرار گیرد.

■ مدت حمایت از نرم‌افزارهای مشمول حمایت:

حقوق مادی مذکور در بند ۲، برای همیشه به پدیدآورنده تعلق ندارد و برای دسترسی آسان‌تر جامعه به نرم‌افزارها، این حقوق به‌طور موقت حمایت می‌شوند و بعد از انقضای این مدت، نرم‌افزار از حوزه مالکیت اختصاصی پدیدآورنده خارج شده و وارد حوزه عمومی می‌شود؛ در نتیجه هر شخصی می‌تواند بدون کسب اجازه از پدیدآورنده، آن را تکثیر یا عرضه کند. در کنوانسیون برن، مدت حمایت انحصاری از حقوق مادی پدیدآورنده اثر ادبی ـ هنری، پنجاه سال بعد از مرگ پدیدآورنده نرم‌افزار است، در حالی‌که طبق ماده ۱ قانون نرم‌افزارهای ایران مدت حمایتی، سی سال از تاریخ پدیدآمدن نرم‌افزار است؛ لذا این مدت نیز باید قبل از الحاق، افزایش یابد. البته در سال ۱۳۸۹، به موجب قانون اصلاح ماده ۱۲ قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان، مدت حمایت از آثار ادبی و هنری با مدت مذکور در کنوانسیون برن منطبق شد، با این‌حال این قانون نیز مغایرت حقوق ایران با کنوانسیون برن در زمینه مدت حمایت را رفع نمی‌کند، زیرا چنان‌که در این قانون تصریح شده است، این افزایش

^[۱] مطابق قانون اصلاح ماده (۱۲) قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸: « ماده واحده ـماده (۱۲) قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان، مصوب ۱۳۴۸ و تبصره آن به شرح زیر اصلاح می‌گردد: ماده ۱۲. مدت استفاده از حقوق مادی پدیدآورنده موضوع این قانون که به موجب وصایت یا وراثت منتقل می‌شود از تاریخ مرگ پدیدآورنده پنجاه سال است و اگر وارثی وجود نداشته باشد یا بر اثر وصایت به کسی منتقل نشده باشد برای همان مدت به منظور استفاده عمومی در اختیار حاکم اسلامی (ولی فقیه) قرار می‌گیرد. تبصره ـ مدت حمایت اثر مشترك موضوع ماده (۶) این قانون پنجاه سال بعد از فوت آخرین پدیدآورنده خواهد بود. »

مدت مختص حقوق مادی پدیدآورنده، موضوع قانون سال ۱۳۴۸ است که در آن قانون نیز، سخنی از نرم‌افزار به میان نیامده است و در قانون نرم‌افزار-که قانون خاص است-مدت حمایت همچنان سی سال از تاریخ پدیدآمدن نرم‌افزار است و از این حیث باید اصلاح شود.

■ استثنائات وارد بر حقوق انحصاری پدیدآورنده نرم‌افزار:

از آنجا که در ارتباط با یک نرم‌افزار، هم باید از منافع پدیدآورنده آن حمایت کرد و هم امکان دسترسی مناسب مصرف‌کننده را تأمین نمود و به نوعی منافع عموم جامعه را فراموش نکرد، لذا در کنوانسیون برن پیش‌بینی شده است که در طول مدت حمایت اختصاصی از نرم‌افزار، اگر استفاده دیگران از نرم‌افزار برای مقاصد غیرتجارتی باشد، مثلاً استفاده‌ی شخصی بوده یا برای تهیه نسخه پشتیبان باشد یا برنامه با هدف اطلاع‌رسانی عمومی جامعه توسط مطبوعات و رادیو و تلویزیون صورت پذیرد، چون هدف تجارتی نبوده، لذا به حقوق مادی و اقتصادی پدیدآورنده نرم‌افزار لطمه وارد نمی‌آورد و پدیدآورنده نمی‌تواند مانع این‌گونه استفاده‌ها شود. وجود این دسته استثنائات در قوانین ایران بسیار مفید و لازم است، زیرا امکان دسترسی مناسب تر افراد به نرم‌افزارهای مشمول حمایت را تسهیل می‌کند؛ وانگهی بعد از الحاق به برن و لزوم حمایت از نرم‌افزارهای خارجی، می‌توان بر حقوق انحصاری صاحبان این نرم‌افزارها، استثنا و محدودیت وارد کرد. با این حال به‌رغم طراحی این امکان مناسب در کنوانسیون برن، قانونگذار ما به خوبی از این شرایط استفاده نکرده و مصادیق استثنائات را محدود به تهیه نسخه پشتیبان و استفاده شخصی کرده و از دیگر مصادیق، مثل استفاده آموزشی و ژانل شدن حق توزیع پدیدآورنده بعد از نخستین توزیع سخنی به میان نیاورده است، درحالی‌که کشور متقاضی الحاق در صورتی که تمایل دارد از انعطاف‌های برن بهره‌بردار باید این موارد استثنایی را در قانون تصریح کند نه این‌که قضیه را به سکوت برگزار کند.

■ پیش‌بینی ضمانت اجرای مقابله با نقض

حق پدیدآورنده: برای حمایت مناسب از دارنده‌ی نرم‌افزار، صرف حمایت از حقوق او کافی نیست، بلکه در کنار آن باید ضمانت اجرای مناسب برای مقابله با نقض‌کنندگان حقوق مثل تکثیرکنندگان غیرمجاز

نیز پیش‌بینی کرد. کنوانسیون برن، کشورهای عضو را مکلف کرده است تا اعضا در قوانین داخلی خود این ضمانت اجراها را به‌خوبی تعبیه کنند. حتی موافقت‌نامه تریپس در جهت تکمیل برن، از ضمانت اجرای مفصل حقوقی و کیفری و گمرکی نام برده است. در حقوق ایران، قانونگذار برای نقض‌کننده حق، الزام به جبران خسارت و حبس از نود و یک روز تا شش ماه و جزای نقدی از یک میلیون تا پنج میلیون تومان را در نظر گرفته است. این ضمانت اجراها از آن رو باید تا قبل از الحاق اصلاح و تکمیل شوند که اولاً: کافی و کارآمد نیستند، زیرا سود تکثیرکنندگان غیرمجاز این نرم‌افزارها به‌قدری بالاست که جزای نقدی یک میلیون تومانی هیچ‌گاه نمی‌تواند جنبه بازدارنده داشته باشد. بارها شاهد این واقعه تلخ در مراجع قضایی کشور بوده‌ام که نقض‌کننده یک نرم‌افزار از قاضی رسیدگی‌کننده، می‌خواست که زودتر او را روانه زندان و محکوم به تأدیه جزای نقدی کند تا بتواند بعد از گذراندن این مجازات‌های ناکارآمد زودتر به نقض حق خود ادامه دهد و روند طولانی رسیدگی به پرونده، مانعی در راه کسب سودآور و البته نامشروع او نباشد. نارسایی دیگر این‌که: حقوق ایران ضمانت اجرای مانع مانند ضمانت اجرای گمرکی را در قانون پیش‌بینی نکرده است و بعد از الحاق به برن و احتمال ورود نرم‌افزارهای خارجی به کشور، همیشه این خطر وجود دارد که بخشی از نرم‌افزارهای وارداتی، نرم‌افزارهای تکثیر شده از نرم‌افزارهای تولید ایران باشد و لذا باید برای پدیدآورنده، این حق را قائل شد که قبل از ورود و توزیع نرم‌افزارهای تقلبی در بازار ایران و از دست رفتن بازار، بتواند در گمرک، جلوی ورود نرم‌افزار را بگیرد؛ امکان مناسبی که متأسفانه در قانون ایران پیش‌بینی نشده است.

◀ نتیجه

حقوق ایران دارای بسترهای حقوقی لازم برای الحاق به کنوانسیون برن است؛ با این حال پیش‌نیازها و الزامات قانونی هم باید مورد توجه قرار گیرد و برای انطباق با اصول و مفاد کنوانسیون برن باید تا قبل از الحاق به تکمیل برخی مقررات ناقص و رفع برخی مقررات مغایر در حوزه نرم‌افزار بپردازد. خوشبختانه اخیراً پیش‌نویس لایحه‌ای تحت عنوان لایحه جامع حقوق مالکیت ادبی و هنری و حقوق مرتبط، تهیه شده و در آن کوشیده شده است تا برخی پیش‌نیازهای الحاق تأمین شود؛ برای نمونه در پیش‌نویس نام‌برده شده، به ضمانت اجرای گمرکی، افزایش مدت حمایت از نرم‌افزار و نیز معیارهای جغرافیایی حمایت از نرم‌افزار، به‌خوبی توجه شده و مقررات آن منطبق با کنوانسیون برن است؛ با این حال چون هنوز پیش‌نویس مزبور تبدیل به قانون قابل استناد نشده است، قوانین جاری و فعلی کشور با کنوانسیون برن در مواردی مغایرت دارد که در نوشتار به اهم آن‌ها اشاره شد و رفع آن‌ها توصیه می‌گردد.

گفتگو با دکتر احمد عبدالله زاده

استاد دانشگاه امیرکبیر و رئیس کمیسیون اقتصاد دیجیتال کمیته ایرانی اتاق بازرگانی بین‌المللی

◀ از مدت‌ها پیش مسئله‌ی پیوستن ایران به ترتیبات بین‌المللی برای حمایت از کپی‌رایت از طریق پذیرش کنوانسیون برن و همچنین الحاق به سازمان تجارت جهانی مطرح بوده‌است. آیا در شرایط فعلی رعایت کپی‌رایت نرم‌افزارهای خارجی به مصلحت است یا خیر؟

اصولاً رعایت کپی‌رایت یک حق و کار درست و یک اصل است. آیا باید این اصل را همه‌جا تعمیم داد؟ به نظر می‌رسد که بله، باید تعمیم داد. من شخصاً فکر می‌کنم که تعمیم نیمه‌کاره‌ی آن موضوعیتی ندارد. خود کپی‌رایت یکسری استثنائات و امتیازات دارد؛ مثلاً برای استفاده آموزشی و شخصی. با توجه به این مسائل، پاسخ مشخص به این سؤال که آیا باید کپی‌رایت نرم‌افزارهای خارجی در ایران رعایت شود یا نه، حتماً مثبت است و هزینه‌های آن را هم باید بدهیم. شما وقتی یک اصل را انتخاب می‌کنید، باید همواره آن را به کار ببندید. نمی‌شود یک اصل را هرجا به نفع ما بود، بخواهیم و هرجا نبود از آن عدول کنیم. این اصل (کپی‌رایت)، به رشد تکنولوژی و نرم‌افزار کمک می‌کند. اگر این را قبول نداریم، باید ابتدا بر سر خود کپی‌رایت بحث کنیم. اگر پذیرفته‌ایم که کپی‌رایت و رعایت آن مناسب و سودمند است پس همواره و برای همه موضوعات مناسب است. کپی‌رایت موجب توسعه دانش نرم‌افزار و تشویق تولیدکنندگان می‌شود و همه‌جا باید آن را رعایت کرد. اگر از نرم‌افزارهای خارجی حمایت نکنیم و تنها معطوف به قانون داخلی برای حمایت از نرم‌افزارهای تولید داخل باشیم، یعنی داریم اصل را نیمه‌کاره رعایت می‌کنیم. باید قبول کنیم که هزینه‌های کپی‌رایت سرمایه‌گذاری به حساب می‌آید. رعایت کپی‌رایت روابط ما را با دنیا بهبود می‌بخشد و درهای تکنولوژی را به روی ما باز می‌کند. ما، در حال حاضر، مشکلات عدیده‌ای به دلیل عدم رعایت کپی‌رایت داریم. در مواردی بسته‌های نرم‌افزاری ناقص است و پشتیبانی نمی‌شوند. اپلیکیشن‌های ما در میانه راه به مشکل برمی‌خورند و در عین حال همیشه هم متهم هستیم و اتهام درستی هم هست. چرا باید یک نرم‌افزار را به مبلغ خیلی ناچیز بخریم و استفاده کنیم؟

با رعایت کپی‌رایت، اطمینان دست‌اندرکاران صنعت به ما جلب می‌شود و اطمینان، انتقال دانش به همراه می‌آورد. ما، در حال حاضر خیلی از بسته‌های نرم‌افزاری گران‌قیمت را نمی‌خریم و کپی می‌کنیم و بعد از دو سه سال یا کمتر با مشکلاتی روبه‌رو می‌شویم که نمی‌توانیم حلشان کنیم.

◀ نظر شما در مورد هزینه‌های سنگینی که پذیرش کپی‌رایت در سطح بین‌المللی به ما تحمیل می‌کند چیست؟

به نظر من این کار صرف هزینه نیست بلکه نوعی سرمایه‌گذاری است. به این معنی که با پرداخت آن هزینه، داریم سرمایه‌گذاری می‌کنیم که پروژه‌مان به جای دو سال، ده سال کار کند و نسخه‌های جدید یک برنامه زودتر در دسترس ما قرار گیرد. در مقابل پرداخت هزینه کپی‌رایت، خدماتی دریافت می‌کنیم. درست است که الان پول نمی‌دهیم ولی سرویس و خدمات بعد از فروش را هم نمی‌گیریم. ما، در نگهداشت به ویژه در پکیج‌های صنعتی، خیلی مشکل داریم. شرکتی مثل مایکروسافت هم به کپی غیرمجاز شما چندان حساس نیست بلکه به خدمات پس از فروش و نیاز برنامه‌ها و نرم‌افزارهای دیگری برنامه‌های خودش حساس است و ما، در همین نقطه دچار مشکل می‌شویم.

◀ اگر مجبور باشیم A ریال بابت هزینه‌های نرم‌افزار بپردازیم، آیا موجب کاهش ضریب نفوذ اینترنت و استفاده از رایانه در سطح جامعه خواهد شد؟

حتی اگر فرض کنیم این‌طور باشد قاعده تبادل منافع همین است. شما چیزی می‌دهید و چیزی می‌گیرید. کپی‌رایت در ضریب استفاده از اینترنت، سدی محسوب نمی‌شود. چه نرم‌افزاری وجود دارد که رعایت کپی‌رایت آن ضریب استفاده از اینترنت را در سطح جامعه کاهش دهد؟ بروی لپ‌تاپ‌هایی که در ایران می‌خریم برنامه‌ها و نرم‌افزارهای دارای مجوز نصب است که هزینه‌های آن در قیمت نهایی لپ‌تاپ لحاظ شده‌است. اگر کسی بخواهد چند برنامه، مثلاً برای پخش فیلم و موسیقی، اضافه کند، بله، باید آن نرم‌افزارها را خریداری کرده و هزینه‌اش را پرداخت کند. در مورد رایانه‌های شخصی (خانگی)

عدم رعایت کپی‌رایت نرم‌افزارهای خارجی اساساً به نفع ما نیست و نادرست است، چه به لحاظ اخلاقی چه به لحاظ فنی، حرفه‌ای و صنعتی.

نیز باید برنامه‌های آنها را خریداری کرد؛ البته الآن رایانه‌های شخصی بیشتر در بخش صنعتی استفاده می‌شوند و همین الآن هم، بخش صنعتی، نرم‌افزارهای تخصصی را می‌خرد. اگر قیمت واقعی نرم‌افزاری A ریال است، چرا آن را یک دهم قیمت بخریم؟ برای این‌که هزینه آن را نپردازیم؟ در مورد سایر کالا هم، همین بحث مطرح است. اتفاقی که در مورد بسیاری از کالاهای می‌افتد و همه از آن ناراضی هستند، مثل کالاهای چینی. نرم‌افزار تقلبی هم مشکلات بسیاری دارد. کمتر دیده شده یک نرم‌افزار تقلبی در کارهای صنعتی و چند کاربره به مشکل برخورد.

◀ **به این موضوع اشاره کردید که حمایت از کپی‌رایت باعث باز شدن درها و انتقال تکنولوژی می‌شود. چه‌طور این اتفاق می‌افتد؟**

چون رعایت کپی‌رایت اطمینان می‌آورد. در حال حاضر این اطمینان صفر است. الآن در جایگاهی هستیم که هر فرآیندی که این صفر را حرکت دهد، ترقی محسوب می‌شود. سال‌هاست که از نرم‌افزارهای مدیریت پایگاه داده بدون مجوز استفاده می‌کنیم و برای تصحیح و بروزرسانی آنها، Patch‌های لازم را نداریم و با مشکل مواجه می‌شویم واقعاً اگر رعایت کپی‌رایت نرم‌افزارهای خارجی مورد توجه و تأکید قرار بگیرد، من آن را به هیچ وجه حمایت از نرم‌افزار خارجی نمی‌بینم بلکه حمایت از توسعه صنعت نرم‌افزار در داخل کشور می‌بینم؛ در واقع شما به کسی که نرم‌افزارش را به همه دنیا می‌فروشد کمک نمی‌کنید بلکه به صنعت نرم‌افزار داخلی کمک می‌کنید. نرم‌افزار شخصیت پیدا می‌کند و مجانی تلقی نمی‌شود و با آن به عنوان یک سرمایه برخورد می‌شود نه یک سی‌دی ۳۰۰۰ تومانی. ما با عدم حمایت از کپی‌رایت، نرم‌افزار را ارزان نمی‌کنیم بلکه آن را کم ارزش می‌کنیم. الآن به سخت‌افزار توجه می‌شود. هیچکس بدون گارانتی کامپیوتر نمی‌خرد. در صورتی‌که وسایل بدون گارانتی ارزان‌تر است و خدماتی هم که باید، ارائه نمی‌کنند ولی با این وصف کسی مایل به خرید وسیله‌ی بدون گارانتی نیست. ما برای نرم‌افزار، به اندازه سخت‌افزار ارزش قائل نیستیم.

◀ **اگر از زاویه دیگری بخواهیم به موضوع نگاه کنیم، آیا حمایت از نرم‌افزارهای خارجی و رعایت کپی‌رایت آنها بر رشد صنعت نرم‌افزار در ایران تأثیر منفی نمی‌گذارد؟**

خیر، اتفاقاً چون قیمت نرم‌افزار خارجی بالاست، تولیدکننده داخلی ترغیب می‌شود مشابه‌سازی کند که ۱۰۰٪ به تولیدکننده داخلی کمک می‌شود. الان درحالی‌که می‌توان یک نرم‌افزار ۱۰۰۰ تومانی را در ایران ۳۰۰ تومان خرید، تولیدکننده داخلی انگیزه‌ای برای تولید آن ندارد.

◀ **حمایت از کپی‌رایت نرم‌افزارهای خارجی چه‌قدر در فرهنگ‌سازی برای رعایت کپی‌رایت تأثیر می‌گذارد؟**

اصولاً فرهنگ‌سازی مسئله‌ای است که ما همیشه بهانه می‌کنیم برای این‌که کاری را انجام ندهیم؛ مثلاً اگر برای ورود موبایل به ایران و نحوه استفاده از آن می‌خواستیم فرهنگ‌سازی کنیم موبایل هیچ‌وقت در ایران فراگیر نمی‌شد؛ به‌ویژه در بحث تکنولوژی. اغلب فرهنگ‌سازی بهانه‌ای است برای به تعویق انداختن کارها. الآن اغلب کارشناسان نرم‌افزار به فروش سخت‌افزار روی آورده‌اند چون حمایت بیش‌تری می‌شود و هیچ‌کس نمی‌تواند سخت‌افزارها را به راحتی سرقت کند زیرا سرقت سخت‌افزار به راحتی قابل تعقیب است، اما الآن اگر کسی نرم‌افزار شما را سرقت کند، به سختی می‌توانید موضوع را از طریق پلیس و مراجع قضایی پیگیری کنید. نرم‌افزار به عنوان یک کالای سخت و مهندسی‌شده دیده نمی‌شود. به راحتی نسخه دیجیتال یک کتاب را از اینترنت به صورت غیرمجاز کپی می‌کنیم درحالی‌که خرید نسخه الکترونیک آن به صورت مجاز با هزینه بسیار کم امکان‌پذیر است.

◀ **الآن محیط پیرامون ما درخصوص کپی‌رایت اصلاً حمایت‌گرانه نیست، حتی درخصوص نرم‌افزار داخلی که قانون داریم. اگر کسی قفل نرم‌افزار متعلق به دیگری را بشکند، در جامعه دزدی تلقی نمی‌شود و فرد نقض‌کننده‌ی حق، به چشم سارق دیده نمی‌شود، در چنین فضایی، فکر می‌کنید از نرم‌افزار خارجی می‌توان حمایت کرد؟**

بله، نرم‌افزار داخلی و خارجی تفاوتی ندارد. ما، می‌گوییم باید از نرم‌افزار و کپی‌رایت آن حمایت کرد باید دید چه کنیم که این‌کار عملیاتی شود؟ ببینید، در گذشته کپی‌کردن مقاله‌ی دیگری کار چندان سختی نبود. برخی افراد بخش عمده کار دیگری را کپی کرده و با اعمال تغییرات جزئی به نام خود چاپ می‌کردند؛ بعد سازوکاری شکل گرفته که این‌گونه حرکت‌ها را کشف و اعلام کند. کسانی‌که سایت‌هایی را برای شناسایی مقالات کپی‌برداری شده راه‌اندازی کرده‌اند در تمام دنیا وقت صرف می‌کنند. می‌توان ساز و کاری برای اعلام نقض کپی‌رایت نرم‌افزار طراحی کرد البته به شرطی که فرد ناقض نتواند به اتهام افترا، شکایت کند؛ این‌جا نیازمند قانون هستیم. خیلی‌ها یک برند معروف و کالاهای مربوط به آن را شبیه‌سازی و تولید می‌کنند. بعضاً دارندگان برند اصلی شکایت هم نمی‌کنند چون معتقدند کسانی آن جنس تقلبی را می‌خرند که قدرت خرید محصول اصلی را ندارند. ما باید همین مسیر را برای نرم‌افزار طی کنیم. باید با نرم‌افزار به عنوان یک کالا برخورد کرد. نرم‌افزار مهندسی شده، یک کالای قابل اندازه‌گیری است ولی ما عملاً این‌طور با نرم‌افزار برخورد نمی‌کنیم.

◀ **بنابراین، شما معتقدید که حمایت و فرهنگ‌سازی از بالا به پایین صورت بگیرد؟**

بله نباید منتظر بمانیم.. افراد مسئول و دست‌اندرکار که از دولت مجوز داشته باشند، می‌توانند پایگاهی برای رصد و اعلام موارد نقض کپی‌رایت نرم‌افزار، راه‌اندازی کنند.

این تفکر درست است اما در محیط اقتصادی ایران در بسیاری از موضوعات دولت جایی که می‌خواهد مجوز بدهد ترجیحش این است که خودش یا زیرمجموعه‌هایش این کار را انجام دهد.

این مجوزها الزاماً مجوزهای فیزیکی نیست؛ به عنوان مثال در مورد کپی مقاله‌های علمی و اعلام موارد ناقض حق، اصول، عرف و قانون، به مذموم بودن تقلب، صحه گذاشته‌اند چون این موضوع جاافتاده که ما مجاز هستیم کسانی را که متقلب هستند معرفی کنیم.

◀ **با توجه به صحبت‌های جناب‌عالی به عنوان کسی‌که هم به عنوان استاد دانشگاه فعالیت آکادمیک دارید و هم مسئولیت اجرایی به عنوان دبیر کمیته اقتصاد دیجیتال اتاق بازرگانی، به نظر شما این‌همه صدای مخالف و نگرانی درخصوص الحاق ما به معاهده برن و حمایت از کپی‌رایت نرم‌افزارهای خارجی از کجاست و دلیل آن چیست؟**

من پیش‌داوری نمی‌کنم اما از یک منظره میان مخالفان و موافقان، بسیار استقبال می‌کنم. شاید مخالفان، آمار و گزارشی دارند که ما از آن مطلع نیستیم. بحث ما درست و نادرست بودن یک حرکت است. اگر کار نادرستی به نفع من است، اصولم به من می‌گوید که نباید آن را انجام دهم. بگذارید در قالب یک منظره به این نتیجه برسیم که عدم رعایت کپی‌رایت نرم‌افزارهای خارجی نادرست است اما به نفع ماست، پس رعایت نکنیم. اما من فکر می‌کنم اساساً به نفع ما نیست و نادرست است، چه به لحاظ اخلاقی چه به لحاظ فنی، حرفه‌ای و صنعتی. ایرلند و هند دو نمونه از کشورهایی هستند که با پذیرفتن ترتیبات بین‌المللی حمایت از کپی‌رایت به صادرکننده‌های شناخته شده در سطح جهان تبدیل شده‌اند.

◀ **یک دغدغه جهان‌سومی هم در خصوص نرم‌افزار، کتاب، موسیقی و سایر محصولات فرهنگی برای ما مطرح است؛ محدودیت در دسترسی به تکنولوژی و دانش کشورهای پیشرفته؟**

به عقیده من این‌طور نیست. تصور ما این است اگر کاری را که آغاز نکرده‌ایم انجام دهیم، خیلی به ضرر ماست درحالی‌که همه کسانی‌که با بضاعت مادی و فرهنگی بسیار کم‌تر از ما به ترتیبات بین‌المللی حمایت از کپی‌رایت پیوستند، سود بیش‌تری بردند. تولید علم و حتی میزان استفاده از دانش در کشورهایی که کپی‌رایت را رعایت می‌کنند و هزینه‌های آن را می‌پردازند بسیار بیش‌تر از ماست. رعایت کپی‌رایت به معنای انتقال تکنولوژی، سلامت نرم‌افزار، سرعت و دقت است.

تولید علم و حتی استفاده از دانش در کشورهایی که کپی‌رایت را رعایت می‌کنند و هزینه‌های آن را می‌پردازند بسیار بیشتر از ماست.

احترام به کپی رایت ریشه در حقوق معنوی و حقوق بشر دارد

گفتگو با دکتر محمد مهدی به کیش
دبیرکل و نایب رئیس کمیته ایرانی اتاق بازرگانی بین المللی

◀ آیا در شرایط فعلی پذیرش کپی رایت نرم افزارهای خارجی به مصلحت است یا نه؟

باید در قالب یک طرح ملی یک برآورد اقتصادی انجام دهیم و ببینیم در حوزه های مختلف از جمله نرم افزار، نقاشی، موسیقی، منافع ما چه قدر با الحاق تأمین می شود. اگر بخواهیم به سازمان تجارت جهانی WTO پیوندیم ناچار به پذیرش مفاد برن هستیم ولی احتمالاً پیوستن ما تا حدود ۱۰ سال دیگر طول خواهد کشید. احترام به کپی رایت و حقوق بشر و حقوق معنوی افراد، وجه معنوی دارد که ظاهراً در حال حاضر چندان دغدغه ما نیست.

◀ آیا اساساً می توان در چارچوب یک پروژه و در قالب یک مدل اقتصادی برآوردی از وضعیت پس از الحاق، ارائه نمود که قابل اتکا و نزدیک به واقعیت باشد؟ آیا هزینه و فایده برآمده از این پروژه، تخمینی نیست؟

بله همین طور است اما فرض کنید که در مورد نرم افزار دست اندرکاران این صنف می توانند برآورد کنند که اگر به ترتیبات بین المللی بپیوندیم، ایران چه حجمی از تجارت نرم افزار (که از مهمترین حوزه ها برای ماست) را می تواند مدیریت کند. تجربه ۳۰ سال گذشته نشان داده، به دلیل عدم رعایت کپی رایت در کشور، تقریباً هیچ صادرات نرم افزاری نداریم و اگر هست خیلی جزئی است. در زمینه های دیگر مثل طراحی لباس هم، جایگاهی نداریم که البته تنها مشکل در آن حوزه کپی رایت نیست، مسئله ی تسهیل تجارت و سرعت هم مطرح است. در مورد نقشه فرش ایران، متأسفانه اصالت و موقعیت ممتاز خودمان را از دست داده ایم و صادرات فرش در حال کاهش است. متخصصین این حوزه می توانند بگویند که سالی چه میزان زیان کرده ایم. فرش های ایران را در چین و پاکستان و ... تولید می کنند و در بازار اروپا به فروش می رسانند که عمده تا هم قابل تشخیص نیست.

به عقیده من تعریف یک پروژه، برآورد و ارزیابی آن، کار بخش خصوصی نیست و دولت باید عهده دار آن

باشد، اما می شود دولت را ترغیب و توجیه کرد تا متوجه اهمیت این کار شود.

◀ همانطور که مستحضری مدت ها است که بحث ارزیابی منافع و معایب الحاق مطرح است و به طور خاص از وزارت ارشاد خواسته شده تا با یک بررسی همه جانبه پاسخی روشن و مشخص در این خصوص ارائه کنند اما ظاهراً نقطه شروع چنین طرحی مشخص نیست. شاید یکی از دلایل آن عدم وجود تعامل میان حوزه ها و وزارتخانه های دست اندرکار یعنی وزارت ارشاد، صنایع و ارتباطات باشد. نظر شما در این خصوص چیست؟

گاهی باید برای پیشبرد یک موضوع یک جو، در جامعه ایجاد کرد. من همواره معتقد بوده ام که با پیوستن به WTO منافع کشور می تواند تأمین شود؛ هنگامی که به این نتیجه رسیدم صحبت ها در رابطه با این موضوع به نقطه بن بست رسیده، یک جنجال رسانه ای ایجاد کردم که شروعهش در ICC بود. دبیر کل ICC را به ایران دعوت کردم. ایشان هم پذیرفت و روز قبل از ورود ایشان، درخصوص پیوستن ایران به WTO یک مصاحبه انجام دادم مبنی براینکه که دبیرکل ICC برای مذاکره درخصوص این موضوع به ایران خواهد آمد. حدود ۱۵ روزنامه این موضوع را تیترو زدند. به دیدار دکتر حبیبی هم رفتیم. این موضوع باعث شد که برخی دست اندرکاران در دولت معترض شوند که دلیلی ندارد بنده این موضوع را پیش ببرم و معتقد بودند که دولت باید این مسئله را مدیریت کند. اتفاقی که می خواستیم افتاد و بلافاصله دولت تصویب کرد، سه وزیر بررسی کنند که آیا پیوستن ایران به سازمان تجارت جهانی به مصلحت هست یا خیر؟ و این تبدیل شد به مجموعه ای در سال ۷۴ و ۷۵ زمانی که آقای ولایتی وزیر امور خارجه بود؛ در جلساتی که من هم شرکت می کردم یک سال، بررسی انجام شد و تقاضا را هم فرستادیم که به ممانعت آمریکایی ها انجامید و موجب شد تا کنون به این سازمان نپیوندیم. شاید بهتر باشد در حوزه

کپی رایت هم دو سه سندیکای علاقه مند که مسئله را هم می فهمند از جمله شرکت های نرم افزاری، نساجی یا اصناف و افرادی در حوزه موسیقی و نقاشی را جمع کرد و یک جور رسانه ای ایجاد کرد.

◀ اگر بخواهم کمی به عقب برگردم در بحث هزینه و فایده در حوزه نرم افزار یک مشکل مهم وجود دارد، این که پیوستن ما به ترتیبات بین المللی یک سری هزینه های آتی دربر خواهد داشت و یکسری منافع احتمالی آتی که نمی توان آن ها را در دو کفه یک ترازو گذاشت و سنجید. هزینه های آتی مانند خرید ویندوز به مبلغ بالا؛ ولی این که در دراز مدت چه میزان می توانیم نرم افزار صادر کنیم یک بحث احتمالی است که چندان مشخص نیست چون اگر مطابق با استانداردهای تکنولوژیک جهانی نتوانیم نرم افزار تولید کنیم در بازار جهانی هم حرفی برای گفتن نخواهیم داشت. انگار تا آن دروازه باز نشود، از این سمت حرکتی شکل نخواهد گرفت. مشکل این جا خواهد بود که ما به امید منافع بالقوه آینده یک سری هزینه های بالفعل خواهیم داشت. به نظر شما از نظر اقتصادی چه طور می شود این مسئله را تحلیل کرد؟

برای این قسم برآوردها مدل وجود دارد و براساس احتمالات میتوانیم محاسبه و مقایسه انجام دهیم. از آن حیث مشکلی نیست؛ اما اصل مشکل این است که در آینده با چه درصدی از احتمال می توانیم در حوزه نرم افزار درآمد داشته باشیم. با تمام این تخمین ها من به عنوان کارشناس اقتصاد نمی توانم به لحاظ ملی، تصویری از فایده و هزینه پیوستن به WTO ارائه دهم.

دوم اینکه اقتصاد ما هنوز رویکرد صادراتی ندارد. در تمام دستورالعمل ها در تمام رده ها به اهمیت صادرات تأکید می شود اما در عمل، رویکردمان صادراتی نیست. برای این منظور باید فضا رقابتی باشد. شرکت های نرم افزاری هنوز نمی خواهند در فضای رقابتی کار کنند. بنابراین حرف صادرات را می زنیم بدون این درک که فضای رقابتی، لازمه ی آن است. اما این ها مانع این نیست که دست به یک حرکت جدی نزنیم. من فکر می کنم دو راه وجود دارد؛ یکی این که کسانی را که منافع مشترک دارند دور هم جمع و قانع کرد که یک حرکت جمعی انجام دهند یا این که به بهانه ای یک جو رسانه ای ایجاد کرد و دوم اینکه طی بحث و گفتگو، مدیران ارشد دولتی را که موانع و محدودیت ها را می شناسند قانع کرد که موضوع را قاطعانه پیگیری کنند و یک پروژه تعریف کنند. البته این که بحث نرم افزار یک متولی واحد در کشور ندارد و چندین دستگاه به اشکال مختلف خود را در تصمیم گیری های کلان این حوزه دخیل می بینند، کار را سخت می کند. ما، در ICC از این ایده و پروژه، پشتیبانی می کنیم و مرکز ما، در پاریس هم از پیوستن به WTO و ترتیبات مربوط به آن، حمایت می کند و می توانیم تأیید کنیم که این کار به نفع کشور و الزامات است.

مشکل دیگر این است که متأسفانه ما هنوز برای انسان ارزش واقعی قائل نیستیم. نرم افزار حاصل فکر یک انسان است و وقتی خودش چندان مهم نیست، به فکرش نیز احترام گذاشته نمی شود.

البته اینکه بحث نرم افزار یک متولی واحد در کشور ندارد و چندین دستگاه به اشکال مختلف خود را در تصمیم گیری های کلان این حوزه دخیل می بینند، کار را سخت می کند.

گفتگو با مهندس آزاده داننده

رئیس سازمان نظام صنفی رایانه‌ای استان تهران و مدیر عامل شرکت فناوران اطلاعات بهاران

در حوزه آی تی و نرم افزار، به دلیل مجانی بودن، مادچار سوء مصرف محصولات هستیم

◀ شما به عنوان کسی که سال‌هاست در صنعت نرم افزار فعال هستید، حمایت از کپی رایت نرم افزارهای خارجی را لازم می‌دانید و آیا در شرایط فعلی ما این یک ضرورت است یا خیر؟

اساساً در دنیای امروز ملت‌ها و کشورها نمی‌توانند مسائل خود را بدون تعامل با دنیا حل کنند. الان در هر گوشه از دنیا کوچک‌ترین تحرک، اتفاق، ملاقات با دعوای سیاسی رخ دهد همه کشورها درگیر آن می‌شوند، بنابراین فکر می‌کنم، ما در خصوص هیچ موضوعی، نمی‌توانیم مسائلمان را بدون پیوند با جهان حل کنیم؛ از طرفی ما صنعت نرم افزار را فقط برای داخل کشور نمی‌خواهیم، ما افق صادرات داریم. وقتی به صنعت آی تی نگاه کنیم، حوزه‌ای که فکر می‌کنیم می‌توانیم در آن نقش و برایش برنامه داشته باشیم، حوزه نرم افزار است؛ در بقیه شاخه‌های آی تی خیلی استعداد صادرات و فعالیت برون مرزی نداریم؛ بنابراین با چنین افقی نمی‌توانیم بگوییم نرم افزارهای دیگران در کشور ما رایگان باشد و لزومی به رعایت قانون کپی رایت در سطح بین الملل نیست. جنبه دیگر، آن است که اساساً رعایت کپی رایت در همه زمینه‌ها یک فرهنگ است، در استفاده از کتاب، آثار ادبی و هنری و استفاده از تکنولوژی. من اعتقاد دارم که کپی رایت همه جا و در مورد هر محصولی باید محترم باشد و رعایت شود.

◀ و آیا مقطع فعلی، زمان مناسبی هم هست؟

ما الان، از نظر دیپلماسی کشورمان، تعامل با دنیا را از زاویه‌ای دیگر نگاه می‌کنیم. می‌بینیم که بحث مذاکرات ژنو برای این است که به ارتباطمان با دنیا به شکل متفاوتی نگاه کنیم. این مسئله وجوه مختلف دارد؛ اگر قرار باشد ارتباط متفاوتی با جهان داشته باشیم، یک محور آن همین موضوع کپی رایت است. ما نمی‌توانیم با دنیا تعامل داشته باشیم ولی بگوییم که محصولات تکنولوژیک شما را بدون رعایت کپی رایت استفاده می‌کنیم، زیرا قطعاً با واکنش شدیدی مواجه خواهیم شد؛ بنابراین از این منظر فکر می‌کنم زمان مناسبی باشد.

◀ همیشه برای ما یک دغدغه و تردید جدی در خصوص آثار اقتصادی الحاق، وجود داشته و این‌که

ممکن است گسترش علم و فناوری را متوقف کند؛ برای مثال الان کافی است یک رایانه بخریم تا بتوانیم انبوه نرم افزارهای لازم را با قیمت پایین تهیه کنیم؛ اما پس از الحاق وضعیت فرق خواهد کرد. فکر می‌کنید این موضوع چه قدر می‌تواند مؤثر باشد؟

من فکر می‌کنم در حوزه آی تی و نرم افزار، به دلیل مجانی بودن، ما دچار سوء مصرف محصولات هستیم. اگر جنبه‌های مختلف آن را عمیق و کارشناسانه بررسی کنیم، حتماً می‌توانیم اعداد و ارقام هم به دست بیاوریم. وقتی یک رایانه، تبلت یا تلفن هوشمند می‌خریم با بهای ناچیزی انبوهی از نرم افزارها را روی دستگاهمان نصب می‌کنند که از برخی از آن‌ها هرگز استفاده نمی‌کنیم و حتی نیازی به آن‌ها نداریم. به نظر من این سوء مصرف است.

تا قبل از انقلاب اگر از محصولی استفاده می‌کردیم حتماً هزینه لایسنس آن پرداخت می‌شد، منتها آن زمان استفاده محدود بود و تولیدکنندگان و عرضه‌کنندگان نیز محدود بودند. الان ما به دلیل عدم رعایت کپی رایت از بسیاری از پشتیبانی‌های مستقیم بی‌بهره‌ایم و این تأثیرات سوئی بر کیفیت، سطح و ظرفیت تکنولوژیک ما گذاشته است. الان وقتی نسخه‌ی جدید یک سیستم عامل به بازار می‌آید بسیاری از اپلیکیشن‌های ما که این‌جا Develop می‌شوند، روی آن نسخه سیستم عامل مشکل دارند. اگر ما با تولیدکننده سیستم عامل ارتباط و تعامل و امکان آموزش مستقیم داشتیم، می‌توانستیم تماس بگیریم و مشکلمان را حل کنیم. در بحث اقتصادی باز موضوع صادرات مطرح است. اگر ما الان بخواهیم محصول نرم افزاری خود را صادر کنیم، مشکلات مربوط به کپی رایت داریم که مشکلات زیادی هم هست. خیلی جاها ممکن است محصولات ما را نخرند چون بسترهایی که تولید در آن انجام می‌شود، غیرقانونی است. به نظرم باید جامع‌تر و دراز مدت‌تر نگاه کرد. قطعاً اگر یک مجموعه آفیس در آمریکا a دلار قیمت دارد، این قیمت در ایران a ضرب در ۳۲۰۰ تومان (نرخ دلار) نیست، حتماً یک قیمت محلی و ویژه ایران خواهد بود که این‌که در خیلی از کشورها

به همین شیوه عمل می‌شود؛ بنابراین باید این مسئله را کمی کارشناسانه‌تر نگاه کرد و هراس مطالعه نشده از تبعات سوء اقتصادی -از این جنبه که مجبور به پرداخت هزینه‌هایی خواهیم شد- به گمانم درست نیست. بعد هم الآن وضعیت طوری است که همه کسانی که از ادوات هوشمند استفاده می‌کنند در اثر پولی شدن این تکنولوژی‌ها، در مورد انتخاب دقت می‌کنند ولی آن را حذف نمی‌کنند.

◀ **پس از الحاق ما به معاهده بین‌المللی کپی‌رایت، ورود نرم‌افزارهای خارجی به بازار ایران ممکن است بر روی شرکت‌های نرم‌افزاری ایرانی تأثیر منفی بگذارد و حتی به حذف برخی از آن‌ها منجر شود؛ از طرف دیگر ممکن است بگوییم ورود تکنولوژی‌های جدید موجب رشد صنعت نرم‌افزار می‌شود. شما اشاره کردید به بحث صادرات نرم‌افزار؛ سؤال این است که شما صنعت نرم‌افزار ایران را در چه جایگاهی می‌بینید؟**

بگذارید موضوع را قدری به تحریم در صنعت آی تی برگردانیم و راجع به آن صحبت کنیم. در این صنعت اگر تحریم لغو شود، نیاز داریم که حتماً برنامه‌ریزی مناسبی در کشور داشته باشیم. لغو تحریم می‌تواند هم‌زمان برای ما فرصت و تهدید باشد. یک تهدید بزرگ از این منظر که همه‌ی تولیدکنندگان و صاحبان این محصولات، بازار خوبی در کشورما دارند و اگر بخواهند بیایند و از این بازار استفاده کنند قطعاً منجر به این خواهد شد که بخش زیادی از صنعت داخلی ما از بین برود و توان برابری با این تولیدکنندگان را نداشته باشد. این یک وضعیت محتمل است. وضعیت دیگر تبدیل شدن به یک فرصت برای ماست که در همکاری و تعامل با آن‌ها بتوانیم صنعت فعلی نرم‌افزارمان را رشد بدهیم. شریک آن‌ها باشیم و مکمل‌های محصولات آن‌ها را در ایران تولید کرده و به تدریج این ظرفیت را در کشورمان تقویت کنیم و پیش ببریم. استنباطم این است که همکاران ما در صنعت آی تی آماده نیستند و به این فکر نکرده‌اند که پس از تحریم در ایران چه اتفاقی خواهد افتاد و با چه ظرفیت‌ها، سیاست‌ها و توانی، باید آن موقع در عرصه صنعت نرم‌افزار به بازی خود ادامه دهند. هم تک‌تک کسب‌وکارها باید در این مورد فکری بکنند و هم در سطح کلان کشور باید برنامه‌ریزی‌هایی در این مورد داشته باشیم. درخصوص ظرفیت‌های تولید نرم‌افزار، مهم‌ترین مزیت ما در کشور، نیروی کار فراوان است. طبیعی است که اگر بستر مناسبی داشته باشیم این نیروی کار می‌تواند صنعت را به حرکت درآورد، منتها نیاز به بازار مناسب و تعامل و شناخت کافی از بازار است. تصور من این است که با تکیه بر نیروی کار موجود در صنعت نرم‌افزار می‌توانیم در شروع کار و در تعامل با شرکت‌های بزرگ خارجی بخشی از تولید آن‌ها در

ایران انجام دهیم و انتقال تجربه و دانشی صورت بگیرد که از آن طریق بتوانیم به ظرفیت بهتری دست پیدا کنیم.

◀ **شما در صحبت‌هایتان به بحث عدم دسترسی ما به پشتیبانی مناسب اشاره کردید و این‌که این مسئله می‌تواند به لحاظ فنی مشکل‌ساز باشد. چه قدر این موضوع جدی است و در عمل چه مشکلاتی برای ما ایجاد کرده است؟**

ما، همه دانش این حوزه را از طریق self study کسب می‌کنیم. اگر دسترسی مستقیم داشتیم، مثلاً این امکان وجود داشت که developer هایی از مایکروسافت یک‌سری آموزش‌ها را در کشور ما بدهند، ما به روش آزمون و خطا و خودآموزی عمل نمی‌کردیم و به کارمان سرعت داده می‌شد. خیلی وقت‌ها که به مشکل برخورد می‌کنیم به دنبال رفع آن و آموختن چیز جدید می‌رویم. این روش حتماً طولانی‌تر و پرهزینه‌تر است. اگر می‌توانستیم به موقع و از خود تأمین‌کنندگان، این آموزش‌ها را بگیریم، تطبیق ما با تکنولوژی‌های جدید با اطمینان و سرعت بیشتری صورت می‌گرفت.

◀ **در مورد این‌که بازار نرم‌افزار کشور دیگری با وضعیت اقتصادی و سطح توسعه‌ای مشابه ما پس از الحاق به معاهده بین‌المللی کپی‌رایت یا سازمان تجارت جهانی دستخوش چه تحولاتی شده، آیا مطالعه‌ای در سازمان نظام صنفی صورت گرفته است؟ شاید اگر به تجربه کشور دیگری نگاه کنیم، ببینیم که با وجود حضور و فعالیت غول‌های صنعت نرم‌افزار، هنوز تولیدکنندگان داخلی در آن جا فعال هستند. نظر شما در این رابطه چیست؟**

من به این‌که با ورود غول‌های نرم‌افزار، صنعت نرم‌افزار ما نابود می‌شود به این شکل اعتقاد ندارم. در صحبت‌هایم اشاره کردم که لغو تحریم‌ها، هم می‌تواند فرصت باشد و هم تهدید. تهدید یعنی، همین موضوعی که شما گفتید، یعنی شرکت‌ها برنامه‌ای نداشته باشند، نتوانند مقابله کنند و از بین بروند که من اسمش را عدم آمادگی می‌گذارم؛ ولی اگر آماده باشیم و برنامه داشته باشیم این اتفاق نمی‌افتد و ما می‌توانیم در زنجیره‌ای در تکمیل محصولات آن‌ها، در کنار آن‌ها کار کنیم. به این نکته توجه داشته باشید که زبان فارسی برای ما یک ویژگی است و آن‌ها حداقل ظرفیت‌هایی را در داخل کشور نیاز دارند که مسائل مرتبط با زبان فارسی را حل کنند؛ گرچه با زبان عربی نزدیکی داریم و بخشی از این‌ها در مورد زبان عربی اتفاق افتاده است، همان‌طور که ما از ویندوز و محصولات دیگر، با یک‌سری دستکاری‌ها استفاده می‌کنیم درحالی‌که برای زبان فارسی نوشته نشده‌اند.

هراس مطالعه نشده از تبعات سوء اقتصادی – از این جنبه که مجبور به پرداخت هزینه‌هایی خواهیم شد – درست نیست.

همسو نیستند. این‌ها مسائلی است که باید با مداخله و حضور حاکمیت حل شود. قطعاً در این سناریو همه بازیگران باید نقش خود را به خوبی ایفا کنند در غیر این صورت، نتیجه خوبی نخواهیم گرفت. در کشور ما، اگر گردش مالی بخش خصوصی حوزه آی تی را ببینیم - گرچه آمار مشخصی نداریم - همه استنباطمان این است که این گردش مالی در قیاس با بقیه صنایع در کشور، گردش مالی ضعیفی است، در نتیجه خود بخش خصوصی ظرفیت پرداختن به این موضوعات را ندارد. ببینید که ما چند واحد تحقیق و توسعه در شرکت‌های بخش خصوصی داریم و چه قدر از بودجه شرکت‌ها صرف این حوزه می‌شود؟ این‌ها همه نشانه‌هایی است که اگر قرار است آی تی پیشران توسعه باشد و دولت جدید هم از این موضوع صحبت می‌کند، نقش دولت و حاکمیت باید بسیار پررنگ‌تر باشد. یک جنبه، هماهنگی و یکپارچگی بیش‌تر در تصمیم‌گیری‌ها و سیاست‌ها و یک جنبه، برنامه و صرف منابع برای این حوزه است. در دولت جدید تا حدودی تفرق کم‌تر و یکپارچگی و هماهنگی بین نهادها بیش‌تر شده است. علائمی در یکپارچگی بیش‌تر این نهادها ظاهر شده که امیدوارم سرعت پیدا کند و بتوانیم نتایج آن را ببینیم.

◀ **اگر به عنوان نکته پایانی مطلبی هست بفرمایید.**

من فکر می‌کنم بحث کپی‌رایت در کشور ما به تنهایی قابل حل نیست. نمی‌توانیم بگوییم در کشور، تمام و کمال کپی‌رایت را اجرا می‌کنیم اما به معاهدات بین‌المللی پایبند نیستیم و کپی‌رایت محصولات خارجی را رعایت نمی‌کنیم. امیدوارم به هر شکلی به این آرزوی دیرینه برسیم که کپی‌رایت در کشور ما محترم شمرده شود. این در رفتار تک‌تک ما باید ظاهر شود. اگر زمانی که می‌خواهیم یک اثر هنری مثلاً یک قطعه موسیقایی داشته باشیم، سی‌دی اصلی آن را خریدیم و برای این موضوع ارزش قائل شدیم، آن وقت می‌توانیم بگوییم فرهنگ رعایت کپی‌رایت در کشور ما پیش‌رفته‌است... در خیلی جاها قانون جلوتر از جامعه است و خیلی جاها برعکس. الآن ما قوانینش را ولو ناقص، داریم اما جامعه ما خیلی عقب‌تر از این قانون است و این فاصله باید با سیاست‌های اقناع و اجبار حل شود. برای اجبار اصلاً مجهز نیستیم و قوانینمان این اجبار را پشتیبانی نمی‌کند؛ برای اقناع هم برنامه فرهنگ‌سازی نداریم. امیدوارم برنامه فرهنگ‌سازی طوری پیش برود که این فاصله‌ی جامعه و قانون پر شود.

خدمات پشتیبانی محلی نیز نکته بسیار مهمی است چون حتی اگر مایکروسافت در ایران باشد برای خدمات پشتیبانی‌اش حتماً به نیروهای محلی تکیه می‌کند. آن‌ها به ظرفیت‌های داخل یک کشور نیازمندند و باید با آن‌ها کار کنند. ما می‌توانیم این حوزه را توسعه دهیم و شرکت‌هایمان را حفظ کنیم به شرطی که برنامه داشته باشیم و این پدیده را بشناسیم. در مورد مطالعاتی که اشاره کردید، نظام صنفی به تازگی به موضوع روابط بین‌الملل خود پرداخته و با تشکل‌های هم‌عرض خود در کشورهایی که اقتصادهای مشابه ما دارند یا در همسایگی ما هستند ارتباطاتی را شروع کرده و در حال توسعه آن‌ها است.

◀ **در ایران همیشه گفته می‌شود که نرم‌افزار یک متولی خاص دولتی ندارد و مجموعه‌ای از سازمان‌های مختلف مدعی هستند که باید رگولاتور باشند و بازار را تنظیم کنند ولی در خیلی جاهایی که باید نقش داشته باشند، غایب هستند. ما وزارت ICT، شورای عالی انفورماتیک، وزارت صنایع و ارشاد را داریم؛ در عین حال پیش از پیوستن به ترتیبات بین‌المللی نیاز به آماده‌سازی‌هایی در کشور داریم. فکر می‌کنید این پراکندگی نهادهای متولی چه قدر می‌تواند به روند آماده‌سازی آسیب بزند؟ فکر می‌کنید جایگاه دولت در صنعت نرم‌افزار کجاست؟**

ما یک بخش داریم و یک صنعت. وقتی راجع به بخش صحبت می‌کنیم، به معنای صنعت به علاوه‌ی سیاست‌گذاران و هدایت‌گران در سطح ملی است که عمدتاً تحت عنوان دولت یا حاکمیت از آن نام می‌بریم. اگر بخواهیم راجع به بخش آی تی صحبت کنیم، تنظیم جهت‌گیری‌های عمومی و آماده‌سازی برای تحقق آن‌ها باید توسط دولت و حاکمیت صورت بگیرد. وقتی در برنامه پنجم، این بحث را داریم که سهم آی تی از تولید ناخالص ملی به ۲٪ افزایش یابد، این هدف‌گذاری است که دولت انجام داده و بخش عمده‌ای از آن از طریق بخش خصوصی تحقق پیدا می‌کند ولی هدایت عمومی آن باید با مشارکت دولت و حاکمیت باشد. قطعاً در این حوزه صدماتی خواهیم خورد؛ مثلاً یکی از مسائل و مشکلات ما، عدم تناسب ظرفیت‌های آکادمیک برای پشتیبانی از نیازهای صنعت است. همه فعالان نرم‌افزار می‌دانند که دانشگاه‌ها، نیروی مناسب را برای بخش تولید فراهم نمی‌کنند و شکافی وجود دارد که در سال‌های قبل هم بوده اما الآن بیش‌تر شده که شاید به خاطر تحولات تکنولوژیک است که دانشگاه‌های ما با آن

جوامعی که در فضای سایبری تولید اندیشه و علم نمی‌کنند، به تدریج محکوم به شکست هستند

گفتگو با دکتر سعید سعادت
مدیرعامل مجتمع فنی تهران

◀ پیوستن به ترتیبات بین‌المللی جهت حمایت از نرم‌افزارها، برای ما آثار و تبعاتی را به همراه خواهد داشت. ارزیابی کلی جناب‌عالی از این آثار و تبعات چیست؟ آیا به طور کلی این امر را مثبت تلقی می‌کنید؟

تبعات مثبت این امر، این است که به هر حال کشور ما با توجه به استعدادهای بالقوه‌ای که در جوانان وجود دارد و سطح علمی بالایی که در کشور دیده می‌شود، می‌تواند رشد و توسعه پیدا کند. محصولات مؤلفین، مصنفین، محققین و هنرمندان می‌تواند، بازار جهانی پیدا کند و از محدوده کشور ایران فراتر رود. پیوستن به کنوانسیون‌های بین‌المللی می‌تواند جامعه را برای سرمایه‌گذاری در حوزه تولید نرم‌افزار، تشویق و تقویت نماید. چرا امروزه در کشور، علیرغم استعدادهای بالقوه‌ای که از جهت سطح علمی و علایق جوانان ایران به حوزه آی‌سی‌تی، کامپیوتر، برنامه‌نویسی و نرم‌افزار وجود دارد، در مقایسه با کشورهایی نظیر هند و چین و... رشد چندانی نداشته‌ایم؟ یکی از عوامل این امر، این است که متأسفانه ما، مسائل مربوط به کپی‌رایت را چندان جدی تلقی نکرده‌ایم. شاید نگاه بسیاری از دلسوزان جامعه این باشد که اگر ما نرم‌افزارهای خارجی را بخریم، مبلغی پول به کشورهای خارجی سرازیر کرده‌ایم، اما به اعتقاد من، ما از این امر غافل هستیم که به دلیل رعایت نکردن این قوانین به بازار جهانی راه پیدا نکرده‌ایم و محصولات نرم‌افزاریمان رشد پیدا نکرده است. شما ببینید که در ۲۰ سال گذشته، چند نفر و چند شرکت نرم‌افزاری توانسته‌اند رشد کنند؟ چنین شرکت‌هایی، انگشت شمار

هستند. این در حالی است که در حوزه سخت‌افزار، هزاران جوان را می‌شناسیم که توانسته‌اند رشد کنند و کارخانه و تشکیلاتی در این خصوص تأسیس نمایند. علت این امر این است که متأسفانه، ما از نظر فرهنگی برای آنچه می‌بینیم، هزینه می‌کنیم، اما از دارایی‌های نامشهود غافل هستیم؛ درحالی‌که در جهان، شرکت‌های بزرگی از قبیل اوراکل، سیسکو، مایکروسافت و... در درجه اول در حوزه نرم‌افزاری به تعالی رسیده، رشد کرده و شکوفا شده‌اند. برخی از آنها، در مرحله بعدی در حوزه سخت‌افزار هم سرمایه‌گذاری کرده‌اند؛ به همین دلیل اگر بخواهیم به صورت کلی به این پرسش، پاسخ دهیم که آیا رعایت قانون کپی‌رایت جهانی به صلاح ما است یا خیر؟ من معتقدم، این امر یک ارزش اخلاقی است. ما مدعی هستیم که مسلمان هستیم و رعایت حقوق دیگران در آموزه‌های دینی ما بسیار توصیه شده است. آیا این دیگران فقط اشخاص داخل کشور هستند؟

ما حتی، حقوق پدیدآورندگان داخلی را هم به درستی رعایت نمی‌کنیم. بسیاری از نسخه‌های نرم‌افزارهای ایرانی، یا به صورت قفل شکسته و یا در صورت نبود قفل، بدون رعایت حقوق پدیدآورنده، تکثیر می‌شود و به فروش می‌رسد، یا مطالب مندرج در سایت‌ها بدون ذکر منبع، مورد استفاده قرار می‌گیرد. متأسفانه در کشور ما، در این زمینه، کار چندانی صورت نگرفته است. من فکر می‌کنم، شاید عدم رشد مادر حوزه نرم‌افزار و آی‌سی‌تی، به همین عامل بستگی دارد؛ به این که ما تصمیم بگیریم، قوانین بین‌المللی حمایت از کپی‌رایت را رعایت بکنیم یا خیر.

”

متأسفانه، ما برای آنچه می‌بینیم، هزینه می‌کنیم، اما از دارایی‌های نامشهود غافل هستیم.

“

◀ یکی از نگرانی‌های موجود این است که رعایت چنین قوانینی، ممکن است هزینه‌هایی آتی به‌همراه داشته باشد. همان‌طور که شما فرمودید، ممکن است ما در آینده بتوانیم نرم‌افزارهایی تولید کنیم که قابلیت صادر شدن، داشته باشند. چگونه می‌توان بین این هزینه‌های آتی و منافع احتمالی آتی تعادل برقرار کرد؟ به هر حال، اگر مادر سطح کلان برای انجام کارها، استراتژی مشخصی نداشته باشیم، قطعاً با برنامه‌های کوتاه مدت، به اهداف بلندمدت به‌ویژه آرزوهایمان دست نخواهیم یافت. زمانی که یک کارخانه دار هم، کارخانه‌ای را تأسیس می‌کند، سال‌ها برنامه‌ریزی می‌کند، بنا می‌سازد، ماشین‌آلات وارد می‌کند تا ۱۰ سال بعد، تازه اصل سرمایه‌اش را بازیابی کند. حال، شما برای اداره یک کشور با ۷۵ میلیون نفر جمعیت، چگونه خواهید توانست بدون داشتن یک استراتژی مشخص و برنامه‌ریزی طولانی مدت، موفق عمل کنید؟ این روشن است که شاید مجبور شویم ابتدا سرمایه‌گذاری کنیم، ولی با مطالعه‌ای دقیق می‌توان دریافت که این سرمایه‌گذاری در مدت کوتاهی بازخواهد گشت.

فارغ از منافع مادی، باید در درجه اول، در نظر بگیریم که آیا اساساً این کار، انسانی و اخلاقی هست یا خیر؟ وقتی ما به ارزش‌ها می‌اندیشیم، منافع این عمل اهمیت کمتری پیدا می‌کند. یک گروه از دانشمندان و پژوهشگران برای تولید این کالا، کار و هزینه صرف کرده‌اند؛ پس تمام مردم دنیا باید هزینه استفاده از این کالا را بپردازند. اما از بعد اقتصادی و تجاری هم، من فکر می‌کنم این امر به نفع جامعه است. به نظر من یکی از دلایل عدم رشد بسیاری از شرکت‌های نرم‌افزاری، همین عدم رعایت قانون کپی‌رایت است. وقتی شما، یک محصول خارجی را به صورت رایگان یا با صرف هزینه‌ای محدود به دست می‌آورید، نرم‌افزارهای ایرانی نمی‌توانند با چنین محصولی رقابت کنند. در حال حاضر، ما جز در حوزه نرم‌افزارهای کاربردی-به‌خصوص مالی - نرم‌افزار قوی نداریم. مگر یک جوان ایرانی نمی‌تواند یک نرم‌افزار طراحی مثل فتوشاپ و... یا سیستم عامل بنویسد؟ این توان هست، اما چون نیاز به سرمایه‌گذاری دارد، هیچ شرکتی داوطلب نیست در این حوزه کار کند. شرکت‌های نرم‌افزاری نمی‌توانند در این حوزه‌ها توسعه پیدا کنند چون می‌دانند، نمونه خارجی کالایشان، با قیمت کمتری در دسترس مردم قرار می‌گیرد. درست است که مبلغ نرم‌افزارهای خارجی، با متوسط بودجه

کشورهای در حال توسعه مطابقت ندارد، زیرا درآمد سالیانه ما بسیار پایین‌تر از کشورهای پیشرفته است، اما قیمت کالاهای تولید شده توسط شرکت‌های بزرگ نرم‌افزاری در نقاط مختلف دنیا متفاوت است. آنها با خود می‌اندیشند که بازاری با نصف یا حتی یک دهم قیمت هم، به هر حال یک بازار است؛ پس اگر ما به مقررات بین‌المللی احترام بگذاریم و به آن بپیوندیم، ممکن است، در کوتاه مدت هزینه بیشتری بکنیم، اما به نظر من این هزینه به سرعت جبران می‌شود؛ چرا که توسط شرکت‌های نرم‌افزاری ایجاد ارزش و ثروت می‌شود، اشتغال‌زایی صورت می‌گیرد و... ما، در حوزه آی‌سی‌تی، در جهان بیش از ۱۰۰۰ شغل داریم؛ با وجود این در حال حاضر، به موجب آمارهای موجود، بسیاری از مهندسين کامپیوتر ما، بیکار هستند، در حالی که شاید می‌توانستیم با رعایت برخی از ملاحظات جهانی و با داشتن یک استراتژی مناسب، از این حیث، وضعیت بهتری داشته باشیم؛ لذا، من معتقدم در کوتاه مدت، هم با تولیدی که در کشور جاری می‌شود و هم شرکت‌هایی که به تولید نرم‌افزار روی می‌آورند، هزینه‌ها به سرعت جبران خواهد شد، زیرا شرکت‌ها می‌دانند که مردم برای تهیه کالای آن‌ها باید پول بپردازند، در حالی که چنین چیزی در وضعیت موجود در فرهنگ ما دیده نمی‌شود.

◀ یکی از مباحثی که شما مطرح فرمودید، بحث فرهنگ‌سازی است. متأسفانه این فرهنگ نسبت به نرم‌افزارهای خارجی و داخلی جا نیفتاده است؛ قضات ما نیز با نقض حقوق مربوط به نرم‌افزار، به‌سان یک دزدی، برخورد نمی‌کنند. به نظر شما پیوستن به معاهدات بین‌المللی، موجب فرهنگ‌سازی در این حیطه خواهد شد، یا این که علاوه بر آن لازم است فعالیت دیگری هم انجام شود؟

در درجه اول باید نگاه مسئولین به این سمت باشد و قلیاً بپذیرند که این امر در طولانی مدت به صلاح توسعه آی‌سی‌تی، در مملکت خواهد بود. در مرحله بعدی، باید به تدریج این فرهنگ‌سازی انجام شود؛ به عنوان مثال، دوره‌هایی برای قضات برگزار شود تا آنها را با حقوق رایانه‌ای آشنا کند. مثلاً اینکه برای طراحی یک سایت، وقت و سرمایه زیادی صرف شده است. همان‌طور که اشخاص حاضر نیستند، اتومبیل شخصی‌شان را برای

استفاده عموم مردم در خیابان رها کنند، پدیدآورنده نرم‌افزار نیز محق است که از حاصل کار خود بهره مادی ببرد زیرا این یک دارایی و سرمایه نامشهود است و صحیح نیست حاصل اندیشه را به راحتی کپی کنیم و حتی بدتر از آن به دیگران هم بفروشیم. این‌ها مسائل فرهنگی است. قوانینی نیز باید در این خصوص وضع شود. مجریان قانون و ضابطان قوه قضاییه هم باید، باور داشته باشند که این عمل نوعی سرقت است.

اگر ما بخواهیم قوانین کپی‌رایت را رعایت کنیم و به کنوانسیون‌های بین‌المللی بپیوندیم، باید هم‌زمان فرهنگ‌سازی هم انجام دهیم، مثل هر فناوری دیگری؛ به عنوان مثال زمانی بود که کامپیوتر فقط بر روی میز مدیران دیده می‌شد، اما امروزه استفاده از کامپیوتر همگانی شده و بخش عمده‌ای از اهداف دولت در راستای نیل به دولت الکترونیک محقق شده و بانکداری الکترونیک نیز تا حد زیادی پیش رفته است. فرهنگ این امر هم به تدریج گسترش یافته، اما هنوز شاهد هستیم که برخی بانک‌ها شلوغ هستند. این فرهنگی است که باید به تدریج متناسب با این فناوری در مردم نهادینه شود. برگزاری دوره‌های آموزشی وظیفه ماست. بخشی از فرهنگ‌سازی، معرفی استفاده صحیح از تکنولوژی است که ما هم در این حوزه کار می‌کنیم.

◀ در سطح کلان، به نظر می‌رسد هرچند وظیفه این فرهنگ‌سازی بر عهده دولت است، اما شاید انتظار بیش از حد در این خصوص از دولت، انتظار عبثی باشد؛ از طرف دیگر اگر فعالان این حوزه بخواهند منتظر روزی باشند که دولت در این راستا اقدام کند، ممکن است بسیاری از فرصت‌ها از دست برود. فکر می‌کنید چگونه بتوان این چرخه را به حرکت انداخت؟ و در این شرایط، بخش خصوصی چه باید بکند؟

من فکر می‌کنم که باید در درجه اول، ذهن نمایندگان مجلس را به این سمت متمایل کرد که منافع ملی جامعه ایجاب می‌کند، ما حقوق پدیدآورندگان خارجی را نیز رعایت کنیم و تا قوانین مدون و آیین‌نامه‌های اجرایی لازم در راستای پیاده‌سازی این قوانین نداشته باشیم. من چندان خوشبین نیستم که اتفاق خاصی بیفتد. به نظر من، بعد از وضع این قوانین، بحث اجرای

مجریان قانون و ضابطان قوه قضائیه هم باید، باور داشته باشند که کپی و فروش نرم‌افزار متعلق به دیگری، نوعی سرقت است.

آن هم از اهمیت بسیاری برخوردار است. در حال حاضر، ما قانون مربوط به حمایت از حقوق پدیدآورندگان نرم‌افزار را داریم؛ اما نه مردمی که حقی دارند، با این قانون و آیین‌نامه آن به خوبی آشنا هستند و نه قضاتی که باید از این حق دفاع کنند. همه این‌ها نیاز به اطلاع رسانی و آموزش و البته تغییر دیدگاه مسئولین دارد. پیوستن به ترتیبات بین‌المللی، تسهیلاتی را نیز در پی خواهد داشت. خیلی از شرکت‌های نرم‌افزاری، برای مراکز آموزشی و دانشگاه‌ها، محصولاتشان را به صورت رایگان نصب می‌کنند. آنها هم، منافع خودشان را در نظر می‌گیرند؛ زیرا به این صورت مردم آموزش می‌بینند و بیشتر از این محصولات استفاده می‌کنند.

◀ در بحث پیوستن به معاهدات بین‌المللی مسئولین دولتی، همواره از یک نگرانی مبنی بر ورود ضرر به کاربران نرم‌افزارهای خارجی به ویژه در صنایع و سازمان‌های بزرگ سخن می‌گویند. به نظر شما این نگرانی‌ها از چه چیز ناشی می‌شود؟

طبیعی است که صاحبان فن در بخش خصوصی. با توجه به اهداف مشترکشان. در این مورد با یکدیگر اتفاق نظر داشته باشند، اما فرضاً ممکن است برخی از نمایندگان مجلس، موافق این امر نباشند و این‌گونه استدلال کنند که ما محصول چندانی برای عرضه نداریم، در حالی که محصولات بسیاری در بازار جهانی وجود دارد که در صورت پیوستن به معاهدات بین‌المللی، ناگزیر از خرید آن هستیم. بین این دو امر، توازن برقرار نیست، اما این توازن باید در آینده به وجود بیاید. به نظر من جوامعی که در فضای سایبری، تولید اندیشه و علم نمی‌کنند، به تدریج محکوم به شکست هستند. اصلاً، ما اگر دلسوز فرهنگمان هستیم، باید بتوانیم تولید علم و محتوا کنیم تا بتوانیم در سطح جهان مطرح شویم. نگاه کوتاه مدت نسبت به این نوع استراتژی‌ها می‌تواند منجر به مخالفت با آن شود. از سال تصویب قانون حمایت از حقوق مؤلفین، مصنفین و هنرمندان (سال ۱۳۴۸) تا کنون، ۴۵ سال می‌گذرد و ما هنوز عضو معاهدات بین‌المللی نشده‌ایم. علت این امر، این است که برخی معتقدند، پیوستن به صلاح ماست؛ در حالی که تا زمانی که ما در این جاده حرکت نکنیم، به هدفمان نخواهیم رسید.

حمایت از کپی رایت نرم افزارهای خارجی باعث می شود تولیدکنندگان خارجی به ما، به عنوان همکاران تولید داخلی، اعتماد کنند

گفتگو با مهندس مهدی امیری
مدیر عامل شرکت همکاران سیستم

در مراحل اولیه هزینه های مستقیمی بپردازیم که برای هر بنگاه اقتصادی به سادگی قابل محاسبه است، ولی وقتی با یک شرکت یا بنگاه اقتصادی بزرگ یا خود دولت مواجه می شویم، هزینه ها سرسام آور خواهد بود، آیا این هزینه ها فی نفسه نمی تواند برای ما نگرانی ایجاد کند؟ پیوستن کشورها به سازمان تجارت جهانی (WTO) یک فرایند تدریجی است و این فرایند تدریجی این امکان را ایجاد می کند که کشورها و شرکت ها خود را با این وضعیت جدید تطبیق داده و متناسب با آن اوضاع خود را سامان دهند و تدارکات لازم را فراهم نمایند و طبیعی است که در طول زمان هزینه ها قابل تحمل تر خواهد بود؛ علاوه بر آن شرکت های بزرگ و کشورهای پیشرفته هم تعرفه ها و قیمت های ترجیحی، تخفیفی و کاهش یافته برای کشورهای جدیدالورود به عرصه تجارت جهانی و به ویژه کشورهای جهان سوم دارند. در این شرایط هزینه ها خیلی سرسام آور و سنگین نخواهد شد. البته، این موضوع حتماً باید در مسیر پیش رو مورد توجه قرار بگیرد.

در حال حاضر ارتباط ما با صنعت آی تی دنیا تقریباً قطع است و از پیش نیازهای اساسی برقراری ارتباط، احترام و رعایت کپی رایت است.

◀ به نظر تان بهتر نیست که این موضوع در یک فرایند تدریجی حل و فصل شود و ما از همین الان به فکر بیفتیم که از نرم افزارهای اصلی استفاده کنیم؟ به نظرم مسئله بیشتر از زاویه منافع آن برای استفاده کننده قابل طرح است. اگر مصرف کنندگان ببینند که استفاده از نرم افزار دارای مجوز، منافع و مزایایی دارد، حتماً به آن سمت خواهند رفت. در حال حاضر هم در خیلی از شرکت ها در مورد نرم افزارهایی که پشتیبانی آن مهم و تأثیرگذار است، هزینه ی لایسنس آن نیز پرداخت می شود. باید توجه داشت که گاهی اوقات این مزیت ها خیلی ملموس و آنی است، ولی در برخی موارد، مزیت ها دیرتر ظاهر می شوند و لذا ممکن است، در یک زمان مشخص به راحتی قابل درک و لمس نباشند.

مدیریت پروژه، ماژمدل های جهانی استفاده می کنیم و آن ها را با توجه به ویژگی های کسب و کار متناسب سازی می کنیم، اما مهم این است که اصل کار را خودمان انجام می دهیم. مطلبی را که نقل کردید، اگر بخواهیم به صورت کامل در نظر بگیریم، نمی تواند کمکی به حل مشکلات مورد بحث بکند. اگر بخواهیم این مسیر را برویم، چیزهایی را که در حال حاضر نداریم، کماکان نخواهیم داشت [در حال حاضر ارتباط ما با صنعت آی تی دنیا تقریباً قطع است. از پیش نیازهای اساسی برقراری ارتباط، احترام و رعایت کپی رایت است]؛ به علاوه در مورد نرم افزارهایی که به صورت مجانی استفاده می کنیم، از خدمات پشتیبانی بی بهره هستیم، حتی در مورد نرم افزارهای داخلی که بر مبنای نرم افزارهای خارجی تولید می شوند هم این مشکل باقی است و بیشتر مواقع برای حل مشکلات، هزینه ی زیادتری پرداخت می کنیم. در این شرایط، عملاً از حاصل علم و تکنولوژی به طور کامل استفاده نمی کنیم.

◀ یک نگرانی وجود دارد که با پذیرش کپی رایت بین المللی، تولید نرم افزار در ایران نابود می شود، در حالی که که در حال حاضر به غیر از ایران و دو سه کشور دیگر، سایر کشورها به کنوانسیون برن پیوسته و کپی رایت بین المللی را پذیرفته اند، ولی صنعت آی تی و نرم افزارشان نابود نشده و از بین نرفته است. به نظر شما این نگرانی چه قدر جدی است؟ تجارب کشورهایی مثل ترکیه و اروپای شرقی نشان داده است که نگرانی به این شدت، موضوعیت ندارد. در این کشورها همه بزرگان تولیدکننده نرم افزار دنیا حضور دارند ولی شرکت های نرم افزاری محلی خوبی هم فعالیت می کنند و حتی امکان بزرگ شدن و دسترسی به بازار سایر کشورها را نیز دارند. صنعت آی تی آن قدر بزرگ است که برای همه بازیگران در آن مجال و عرصه حضور و فعالیت هست.

◀ برای پیوستن به معاهدات بین المللی و پذیرش کپی رایت نرم افزارهای خارجی، ما ناگزیر خواهیم بود که

نمایند. به نظر شما چنین نگرانی صحیح است؟

به طور کلی، این نکته درست است و وقتی رقبای شما در یک محیط تغییر کنند، شما باید مزیت رقابتی مناسبی داشته باشید و متناسب با نیازهای بازار پیش بروید. داشتن محصول، خدمت با کیفیت و قیمت مناسب می تواند به این موضوع کمک کند.

باید توجه داشت که عدم حضور شرکت های خارجی در بازار ایران فقط به خاطر مسئله کپی رایت نیست؛ محدودیت ها و تحریم های بین المللی، در حال حاضر شرایط را برای حضور شرکت های خارجی، سخت یا غیرممکن کرده است. قطعاً اگر بحث کپی رایت حل شده و محدودیت ها هم رفع شود، شرکت های نرم افزاری ایران هم می توانند در خارج از کشور کار کنند.

◀ به نظر شما فرهنگ سازی در رعایت و احترام به کپی رایت نرم افزار، در سطح جامعه چه تأثیری می تواند داشته باشد؟

قطعاً خیلی مهم و مؤثر است، منتهی در این زمینه مسیر طولانی پیش رو داریم. در حال حاضر، به ویژه در زمینه فیلم ها و آثار موسیقایی، سازمان ها اقداماتی را انجام می دهند تا جامعه را نسبت به رعایت حقوق پدیدآورندگان این آثار، حساس کنند، ولی در مورد نرم افزارها علی رغم این که قانون هم داریم، این فرهنگ سازی شکل نگرفته است و باید کسی متولی آن باشد و قانون را برای مردم تبیین کند. برای این که این مسئله خوب جا بیفتد، نباید بین نرم افزار داخلی و خارجی تفاوت قائل شویم. فقط در این شرایط است که فرهنگ رعایت کپی رایت، به صورت منسجم، شکل می گیرد.

◀ از دیرباز در کشورهای جهان سوم این عقیده شکل گرفته که چون در سده های گذشته از حاصل علم و دانش شرق استفاده و پیشرفت کرده اند، ما هم بایستی از دانش و فراورده های علمی کشورهای پیشرفته استفاده کنیم. نظر شما در این مورد چیست؟ همین الان نیز این موضوع به نوعی جریان دارد. در حال حاضر برای روش های تولید نرم افزار و متدولوژی های

◀ با توجه به این که بحث الحاق به معاهدات بین المللی برای حمایت از کپی رایت آثار خارجی از مدت ها قبل مطرح و همیشه هم چالش برانگیز بوده است، این امر چه تأثیری بر بازار و کسب و کار شرکت های نرم افزاری خواهد داشت؟

واقعیتی که در این زمینه وجود دارد، آن است که در این شرایط قیمت تمام شده ی تولید بالا می رود. وقتی شما ناگزیر باشید بابت ابزارهای تولید نرم افزار پول پرداخت کنید، طبیعی است که هزینه ها بیشتر می شود. استفاده کنندگان نیز لازم است ابزارهای عمومی (مثل OS ها و RDBMS ها) را خریداری کنند، در نتیجه هزینه کلی آن ها (TCO) اضافه خواهد شد. از نظر صنعت نرم افزار، به نظرم دو نکته ی مثبت وجود دارد: اول این که؛ حجم کسب و کار و میزان گردش پول در این صنعت بالاتر می رود که در این صورت کسب و کار به صورت خودکار، جذابیت و پایداری بیشتری دارد، سرمایه گذاری بیشتری جلب میکند و درآمدهای بالاتری خواهد داشت؛ به طور مثال درآمد ۷۰ میلیارد دلاری مایکروسافت یا ۱۷۰ میلیارد دلاری اپل، اعداد بسیار بزرگی هستند که نشان از قدرت پول سازی این صنعت دارد. رعایت کپی رایت باعث می شود، سرمایه و درآمد بیشتری در صنعت نرم افزار در گردش باشد و جذابیت و جایگاه آن بالاتر برود.

دوم این که؛ حمایت از کپی رایت نرم افزارهای خارجی باعث می شود تولیدکنندگان خارجی به ما، به عنوان همکاران تولید داخلی، اعتماد کنند و زمینه های همکاری مشترک بیشتری فراهم می شود؛ به عبارت دیگر این اطمینان ایجاد می شود که تولیدات و سرمایه و دارایی آن ها در ایران مورد احترام است.

اگر از زاویه دید استفاده کننده هم به موضوع نگاه کنیم، اگرچه هزینه بیشتری باید صرف نرم افزار نماید، ولی در کنار آن اطمینان بیشتری از بابت پشتیبانی و طول عمر نرم افزار خواهد یافت. همان طور که می دانید طول عمر نرم افزارها در کشورهای پیشرفته بیشتر از ایران است.

◀ یک نگرانی هم این است که وقتی یک شرکت معتبر خارجی وارد بازار ایران شود و بتواند به راحتی نرم افزارش را عرضه کند، ممکن است بازار محصولات ایران را هم تصاحب کرده و عرصه را بر تولید کنندگان داخلی تنگ

خرید نرم افزار اصیل، حفاظت از اطلاعات

◀ **نظر شما در مورد تبعات حقوقی و اقتصادی پیوستن به ترتیبات بین‌المللی جهت حمایت از نرم افزار چیست؟** واقعیت این است که در حال حاضر هم، ما عضو ترتیبات بین‌المللی موجود جهت حمایت از نرم افزار هستیم. یکی از پرسش‌هایی که همواره در کشور، در خصوص حمایت از نرم افزارها مطرح شده، این است که اگر ما به معاهدات بین‌المللی مربوط به حمایت از حقوق مالکیت ادبی ـ هنری از قبیل کنوانسیون برن و معاهدات WCT (معاهده کپی‌رایت وایپو) و WPPT (معاهده اجراها و فونوگرام وایپو) بپیوندیم، چه آثار، نتایج و هزینه‌هایی برای کشور ما از حیث حمایت از نرم افزارها خواهد داشت؟ من معتقدم اگر چه این پرسش خوبی است، اما، ما در حال حاضر هم، تعهدات بین‌المللی را در خصوص حمایت از نرم افزارها پذیرفته‌ایم؛ زیرا قانون سال ۱۳۷۹ در مورد حمایت از پدیدآورندگان نرم افزارها، حمایت از نرم افزار را در قانون داخلی ایران تحت عنوان اختراع نیز به رسمیت شناخته است. نرم افزار، در نظام حقوقی ایران قابلیت ثبت به عنوان اختراع را دارد و ما، هم عضو کنوانسیون پاریس برای حمایت از ثبت اختراعات و علائم تجاری هستیم و هم عضو PCT (معاهده ثبت بین‌المللی اختراع). یکی از ارکان اصلی عضویت در این معاهدات، حمایت از اختراعات مخترعین تابع سایر کشورهای عضو است؛ لذا، ما برای پاسخ به پرسش مذکور در خصوص پیوستن به ترتیبات بین‌المللی حمایت از حقوق مالکیت ادبی ـ هنری، ابتدا باید به این پرسش پاسخ دهیم که پس از تصویب قانون حمایت از پدیدآورندگان نرم افزارها در سال ۱۳۷۹، چه آثار و تبعاتی را از سر گذرانده‌ایم؟

◀ **از این زاویه نیز می‌توان به این موضوع نگاه کرد که شاید درصد کمی از نرم افزارها را بتوان مشمول عنوان اختراع دانست؛ بنابراین، به دلیل محدود بودن تعداد این نرم افزارها، اثرات آن محسوس نبوده است.**

این که ما از سال ۱۳۷۹ تا کنون چند نرم افزار را به عنوان اختراع ثبت کرده‌ایم، مهم نیست. مهم این است که ما به موجب این قانون موظف و متعهد به حمایت از کلیه نرم افزارهای اختراعی کشورهای عضو کنوانسیون پاریس و PCT هستیم. ما می‌دانیم که اکثر کشورهای جهان، عضو کنوانسیون پاریس هستند. تا امروز ۱۴۸ کشور عضو پاریس، عضو PCT هستند. همچنین می‌دانیم که در بسیاری از نظام‌های حقوقی دنیا از جمله آمریکا، انگلستان و هند، نرم افزار، قابلیت ثبت به عنوان اختراع را دارد؛ لذا ما

نباید چشم‌مان را بر امکان ثبت نرم افزار به عنوان اختراع و ظرفیت‌های قانونی موجود جهت حمایت از آن ببندیم. سازمان نظام صنفی رایانه‌ای و خود وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات، به شدت مخالف تغییر قانون سال ۱۳۷۹ هستند. در حال حاضر تعداد نرم افزارهای اختراعی ما کمتر از انگشتان دو دست است و با این روند و با توجه به لزوم تسهیل زمینه‌های پیشرفت و توسعه در صنعت نرم افزار بهتر است که این قانون، اصلاح شود و حمایت از نرم افزار از قالب اختراع خارج و ذیل قانون جامع حمایت از حقوق مالکیت ادبی ـ هنری و حقوق مرتبط، به عنوان اثر ادبی ـ هنری، مورد حمایت قرار گیرد. کشورهایی که از قالب اختراع برای حمایت از نرم افزار استفاده می‌کنند نیز اغلب پس از گذشت چند دهه از عمر این صنعت و دستیابی به امکان رقابت و پیشرفت در این حوزه، در کشورشان به این رویکرد متوسل شده‌اند؛ زیرا «نوبدون»، از ارکان ولوازم ثبت یک پدیده به عنوان اختراع است. در واقع نرم افزار باید در تمام جهان نو و تازه باشد تا بتواند به عنوان اختراع ثبت شده و مورد حمایت واقع شود؛ از این رو، احراز شرط نو بودن به مراتب سخت‌تر از احراز شرط اصالت - که لازمه حمایت از اثر ادبی ـ هنری است - خواهد بود.

نکته‌ی قابل توجه در اینجا این است که ـ در صورت پذیرفتن این امر ـ حتی منوط کردن حمایت از نرم افزار به اخذ تأییدیه فنی، صحیح نخواهد بود؛ چرا که صرف تولید و خلق اثر ادبی ـ هنری، آن را مستوجب حمایت می‌نماید؛ لذا لزوم ثبت و تأییدیه فنی نرم افزار، جهت حمایت از آن، با ماهیت حمایت از اثر ادبی ـ هنری مغایرت دارد. من معتقدم لزوم اخذ تأییدیه فنی که پیش شرط ثبت نرم افزار به عنوان اثر ادبی ـ هنری در وزارت ارشاد محسوب می‌شود، موجب عقب ماندن صنعت نرم افزار در ایران شده و موجب شده که رغبت پدیدآورندگی در متخصصان حوزه نرم افزار در ایران از بین برود. علت این امر این است که در قانون سال ۱۳۷۹، ثبت نرم افزار به عنوان پیش شرطی برای اقامه دعوی نقض حق، تعیین شده است؛ یعنی اگر شما نرم افزار را به عنوان اختراع یا اثر ادبی ـ هنری، ثبت نکرده باشید، امکان اقامه دعوی نقض حق را نخواهید داشت؛ این در حالی است که بیش تر کشورهای جهان به دلیل عضویت در کنوانسیون برن، صرف پیدایش نرم افزار را برای حمایت از آن کافی دانسته و ثبت آن را الزامی نمی‌دانند. در نظام برن، اثر ادبی ـ هنری، تنها مورد بررسی اجمالی قرار می‌گیرد اما تأییدیه فنی، بسیار فراتر از یک ارزیابی اجمالی جهت تشخیص اصالت نسبی اثر است.

گفتگو با دکتر غلامرضا رفیعی

مشاور حقوقی وزارت ارشاد و سازمان صدا و سیما در امور مالکیت فکری عضو کمیته دائمی کپی‌رایت و حقوق مرتبط سازمان جهانی مالکیت فکری

◀ **بسیاری از مؤسسات و سازمان‌های دولتی ما از تعداد زیادی از نرم افزارهای بدون مجوز مثل Windows استفاده می‌کنند؛ در صورت پیوستن ما به ترتیبات بین‌المللی از قبیل برن، تکلیف این امر چه خواهد شد؟** قطعاً در این مورد قیمت‌های ترجیحی و توافقی وجود خواهد داشت مثلاً، از هزاران پرسنل برخوردار است که همه آنها از سیستم عامل Windows استفاده می‌کنند. این تصور غلط است که ما فکر کنیم آنها به تعداد کارمندانشان این سیستم عامل را خریداری کرده‌اند. تولیدکنندگان این سیستم عامل هزینه قابل پرداخت برای آن را با توجه به شرکت، مؤسسه یا سازمانی که محصولشان را مورد استفاده قرار می‌دهد و حجم و تعداد سیستم عاملی که خریداری شود، تعیین می‌کنند. می‌توان گفت که هزینه استفاده از سیستم عامل Windows در بسیاری از سازمان‌های بزرگ دنیا، به مراتب کمتر از هزینه‌ای است که مثلاً برای تهیه کاغذ جهت چاپ و پرینت کردن صرف می‌شود.

علاوه بر این در کشورهایی از قبیل ایالات متحده آمریکا، چین و هند که عضو کنوانسیون برن و سازمان تجارت جهانی هستند هم، ممکن است شهروندان بدون توجه به عضویت کشور متبوعشان به این ترتیبات بین‌المللی، به نسخه‌برداری غیرمجاز متوسل شوند و پیوستن به این ترتیبات به این معنا نیست که همه شهروندان ناگزیر از پرداخت هزینه سنگین جهت تهیه نرم افزارهای اصیل و مجاز هستند. آمریکا از نظام اجرایی قوی برخوردار است؛ اما برعکس آن چیزی که در کشور ما اندیشیده می‌شود، کمتر از ۸۰۹ درصد دستگاه‌های شخصی در این کشور دارای نرم افزارهای ابتیاعی اصیل هستند؛ لذا نباید افزایش هزینه لازم جهت تهیه نرم افزار و سیستم‌های عامل را دستاویزی برای مخالفت با پیوستن به این ترتیبات و معاهدات قرار داد. دولت عضو، متعهد می‌شود تا از اتباع، پدیدآورندگان و شهروندان سایر کشورها، مانند اتباع خودش حمایت کند. این شرکت‌های تولید کننده خارجی هستند که موظفند در صورت نقض حق، اقامه دعوی نمایند.

◀ **به نظر شما در صورت پیوستن ایران به کنوانسیون برن، حجم دعاوی نقض حق مطروحه علیه ما، در یک بازه زمانی به شدت بالا نخواهد رفت؟**

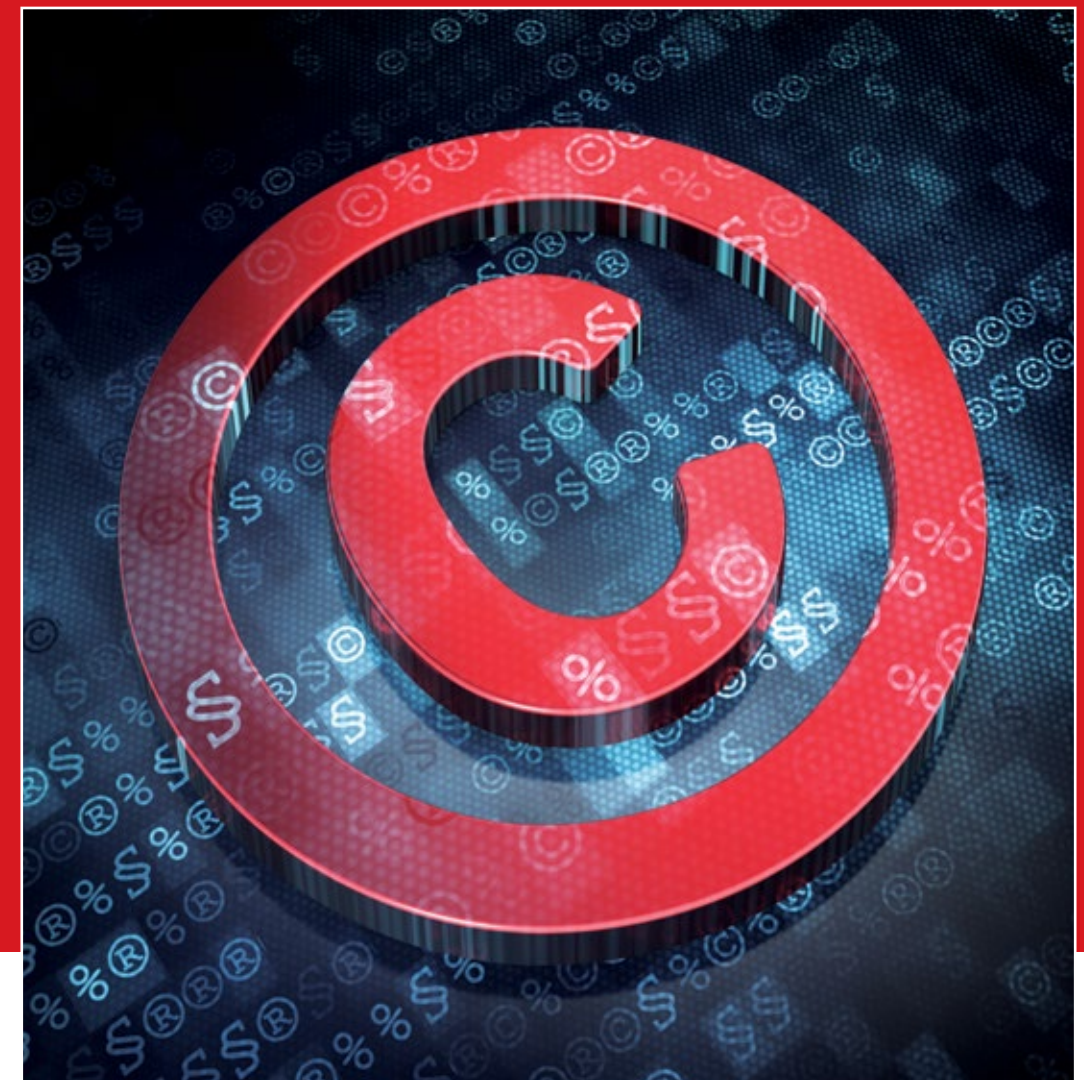
به نظر من از این نظر هیچ تغییری نخواهد کرد. همانطور که تا کنون با استناد به کنوانسیون پاریس و معاهده PCT دعوی نقض حق اقامه نشده است، پس از این نیز با استناد به کنوانسیون برن اقامه دعوی نخواهد شد. بسیاری از نرم افزارها و سیستم‌عامل‌های تولید شده در آمریکا، هم به عنوان اختراع و هم به عنوان اثر ادبی ـ هنری مورد حمایت هستند. یکی از دلایل عمده حمایت از این محصولات به عنوان اثر ادبی ـ هنری در آمریکا، این است که این آثار در اتحادیه اروپا، تحت نظام حقوقی کپی‌رایت و به عنوان اثر ادبی ـ هنری مورد حمایت هستند و به عنوان اختراع حمایت نمی‌شوند؛ لذا جهت امکان استناد به اصل رفتار ملی در کشورهای عضو این اتحادیه، نرم افزارها و سیستم‌عامل‌های تولید شده در آمریکا نیز به عنوان اثر ادبی ـ هنری شناخته شده و مورد حمایت قرار می‌گیرند. اتحادیه اروپا، با وجود تمام امکانات، توانایی‌ها و ظرفیت‌هایی که دارد، در برابر غول‌های صنعت نرم افزار آمریکا، نفع خود را در این دیده که نظام حقوقی کپی‌رایت را برای حمایت از نرم افزار در نظر بگیرد تا از پیش شرط‌هایی مانند اثبات نو بودن و لزوم ثبت، رهایی پیدا کند و به این ترتیب، تولیدکنندگان داخلی خود را بهتر حمایت کند.

سخن نهایی این‌که ما با الحاق به ترتیبات بین‌المللی موجود ضرر نخواهیم کرد. اگر ما، در شرکت‌ها و مؤسسات دولتی هزینه‌هایی مانند برق مصرفی، تلفن، کاغذ مورد استفاده و هزینه پرداختی جهت حفاظت از اموال و دارایی‌های فیزیکی را با هزینه لازم جهت خرید یک نرم افزار اصیل مقایسه کنیم، خواهیم دید که در مقام مقایسه، هزینه خرید نرم افزار درصد کمی از مجموع هزینه‌های صرف شده در آن شرکت یا بنگاه یا مؤسسه و سازمان را تشکیل می‌دهد. این در حالی است که به همان اندازه که حفاظت از اموال فیزیکی یک شرکت یا مؤسسه اهمیت دارد، حفاظت از اموال معنوی مانند اطلاعات آن مؤسسه نیز حائز اهمیت است و خرید نرم افزار اصیل، حفاظت از این اطلاعات را به همراه خواهد داشت.

حمایت از نرم افزارها در نظام کپی‌رایت ذینفع را از اثبات پیش شرط‌هایی مانند نو بودن می‌رهاند.

تحریم و عدم امکان خرید مستقیم نرم افزارهای اوريجینال؛ مانعی جدی

برای پیوستن به معاهده برن

گفتگو با نیکوفر صفری
رئیس اداره کل خدمات نوین بانک مسکن

◀ از آنجا که در حوزه نرم افزار چون بسیاری از نهادها و سازمان ها در کشور ما از نرم افزارهای غیراوريجینال در سطح وسیع استفاده می کنند؛ این سوال مطرح است که اگر قرار باشد پس از الحاق، کپی رایت نرم افزارهای خارجی را رعایت کنیم و کلیه این نرم افزارها خریداری شود چه اتفاقی خواهد افتاد و این موضوع چه تاثیری بر روی کسب و کار بسیاری از شرکت ها و سازمان ها از جمله بانک ها خواهد داشت؟

نکته ای که من می خواهم اشاره کنم بحث تحریم هاست. شاید یکی از موانع الحاق به غیر از بحث هزینه ها، بحث تحریم باشد زیرا در برخی از موقعیت ها ما مجبور به دورزدن تحریم ها و ایجاد راهکارهای جایگزین برای خرید محصولات هستیم. تولیدکنندگان اکثر نرم افزارهای اصلی و مهم در آمریکا هستند. فرض کنید ایران عضو برن باشد... یکسری نرم افزارها به دلیل تحریم ورودشان به ایران امکان پذیر نیست. در آن حالت تکلیف ما چیست؟ به ناچار از نرم افزارهای کرک شده استفاده می کردیم. و در مورد نرم افزارهای بانک های اطلاعاتی بزرگ مثل اوراکل و DB2 نیز نمی توان از استفاده از آن ها صرف نظر کرد.

◀ شرکت های بزرگ به دلیل تحریم نمی توانند وارد بازار ایران شوند؟

بله. یکسری اپلیکشن های کاربردی هستند یکسری برنامه های پایه و بنیادین مثل بانک اطلاعاتی که طبیعتاً سازمان های بزرگ و موسسات مالی نمی توانند روی نرم افزارهای open Source یا ضعیف برنامه ریزی کنند. در مورد نرم افزارهای کاربردی بحث متفاوت است چون بنا به دلایلی از حوزه امنیت و پدافند غیرعامل

هم بانک ها یا موسسات بزرگ برای استفاده از این ها منع دارند یعنی جاهایی که می شود در داخل طراحی و تولید انجام داد نباید از نرم افزار خارجی استفاده کرد ولی در مورد بانک های اطلاعاتی و سیستم های عامل و حتی بعضاً نرم افزارهای مانیتورینگ که بر پایه امکانات سخت افزاری سوار شده ناخواسته مجبوریم که وارد حوزه کاری کشورهای بزرگ شویم که آن ها هم وقتی ما را تحریم می کنند چاره ای جز استفاده از واسطه ها نداریم.

◀ فرض کنید در فضایی که با تحریم مواجه نیستیم اگر به این معاهده ملحق شویم باید هر نرم افزاری که می خواهیم استفاده کنیم هزینه لیسانس آن را بپردازیم. جاهایی مثل بانک از نرم افزارهای مختلف در سطح گسترده استفاده می کنند. طبعاً از نظر اقتصادی این سوال مطرح است که این هزینه چقدر خواهد بود. فکر می کنید این موضوع چقدر جدی است و می تواند مانع ما برای الحاق باشد؟

شاید ما بیشتر بعد فنی را می بینیم. همیشه در حوزه فنی بر این اعتقادیم که باید هزینه لازم را پرداخت کرد و در کنارش خدمات مناسبی دریافت کنیم یعنی بعضاً ترجیح می دهیم که یک نرم افزار بر پایه تکنولوژی و معماری نوین تهیه کنیم تا در ارائه سرویس بحث انعطاف پذیری، ثبات و توسعه پذیری در آن لحاظ شده باشد. در حوزه فنی این ها برای ما اولویت است گرچه در مناقصات بحث قیمت هم مهم است. بنابراین ترجیح خودمان این است که حتی در مورد تولیدکنندگان داخلی هم با شرکتی کار کنیم که بتوانیم روی خدمات پس از فروش آن ها حساب کنیم. از بعد فنی ترجیح ما این است که با سرمشا ارائه کننده خدمات

رو در رو باشیم و بتوانیم سرویس مناسب بگیریم. چون وقتی مصرف‌کننده به مشکل برمی‌خورد مطابق با نیازهای او شرکت سازنده، Patch های رفع نقص یا نسخه ارتقاء یافته از نرم‌افزارش را ارائه می‌کند. ما به واسطه عدم امکان ارتباط مستقیم با تولیدکننده نمی‌توانیم مشکلاتمان را به درستی مطرح کنیم و به نوعی پیرو هستیم؛ از نسخه‌های ارتقاء یافته‌ای استفاده می‌کنیم که دقیقاً منطبق با نیازهای ما نیست.

از نظر هزینه‌ای صحبت شما درست است به طور مثال تمام کامپیوترها در سیستم بانکی و ATM ها اگر یک ویندوز ساده هم برروی آن‌ها نصب باشد، هزینه لیسانس سرسام‌آوری را ممکن است تحمیل کند اما پیش‌بینی این هم می‌شود که شرکتی مثل میکروسافت برای کشوری مثل ایران که سال‌ها از نرم‌افزار کرک شده استفاده می‌کرده، راه‌حل‌های جانبی ارائه دهد... ما اصولاً بی‌قانونی و هزینه نکردن را درخصوص نرم‌افزار ارزش می‌دانیم. الان برای خرید سخت‌افزار حتی یک موبایل جا افتاده که قیمت بالایی بدسیم اما محصولی بخریم که امکانات کاملاً به‌روز داشته باشد. در مورد موسسات و بانک‌ها هم همین‌طور است. ما اصولاً سخت‌افزارهای ضعیف نمی‌خریم و برای محصولات قوی خوب هزینه می‌کنیم اما در حوزه نرم‌افزار این موضوع جا نیفتاده است. شاید بخشی از این نگرش ناشی از این باشد که به راحتی نرم‌افزارهای متفرقه یا بدون لیسانس توانسته وارد بازار شود. از سوی دیگر تجربه نشان داده که بضاعت و توان ما در حدی هست که بتوانیم در نقش پشتیبان شرکت‌های بزرگ عمل کنیم. مانند هند که بسیاری از نرم‌افزارهای استرالیا را تامین می‌کند. شاید با این دید

بتوان نگاه کرد که به تدریج برای کاهش هزینه‌ها ایران بتواند از نیروی انسانی خود استفاده کرده و مباحث پشتیبانی و توسعه را با شرکت‌های بزرگ شریک شود و شاید به این ترتیب هزینه‌ها کاهش پیدا کند.

◀ **آیا تجربه‌ای در کارتان داشته‌اید که از نظر فنی به دلیل استفاده از یک نرم‌افزار غیراورجینال دچار مشکلاتی شده باشید؟**

به‌طورمثال در جاهایی که می‌خواستیم framework هایمان را ارتقاء دهیم مستقیماً باید به سایت اورجینال شرکت وصل می‌شدیم که برایمان ارتقاء انجام می‌دادند اما به دلیل تحریم یا به دلیل اینکه به شکل واسط خریداری کردیم، نتوانستیم نرم‌افزار را ارتقاء دهیم یا به عبارتی نتوانسته‌ایم از تجهیزات خریداری شده در حد ظرفیت خودمان استفاده کنیم؛ بانک مسکن جزو بانک‌های پیشرو در زمینه استفاده از زیرساخت‌های اوراکل است ولی چون نمی‌توانیم پشتیبانی مناسب بگیریم و اشکالاتمان را گزارش کنیم نمی‌توانیم از این زیرساخت‌ها استفاده بهینه کنیم. همین‌طور در حوزه آموزش پیش آمده که به دلیل این محدودیت‌ها شرکت‌های پشتیبان بانک در کشورهای حاشیه خلیج فارس آموزش‌های لازم را می‌بینند.

مشکل دیگر این است که شرکت‌های داخلی تولیدکننده نرم‌افزار هیچ‌وقت نتوانسته‌اند در عرصه بین‌المللی محصولاتشان را عرضه کنند که شاید به دلیل عدم رعایت کپی‌رایت نگرش خوبی نسبت به محصولات ما وجود ندارد چون خیلی نمی‌توان روی اورجینال بودن بستر تولید آن‌ها صحه گذاشت.

یکی از دلایل عدم موفقیت ما برای صادرات نرم‌افزار، نگرش منفی نسبت به محصولات ما به جهت غیراورجینال بودن بستر تولید آنها است.

ترجیح می‌دهیم که یک نرم‌افزار برپایه تکنولوژی و معماری مدرن تهیه کنیم تا در ارائه سرویس بحث انعطاف‌پذیری، ثبات و توسعه‌پذیری در آن لحاظ شده باشد. در حوزه فنی این‌ها برای ما اولویت است.

باشد، به تدریج در هزینه‌هایی که باید انجام دهند این مورد را لحاظ می‌کنند و طبیعتاً کمک‌های دولتی هم نیاز است.

◀ **مسئله دیگر این است که ضریب نفوذ اینترنت در جامعه ما بالاست و شاید یک عامل مهم این باشد که ما فقط برای سخت‌افزار هزینه می‌کنیم و بابت نرم‌افزار پولی نمی‌پردازیم. اگر روزی مجبور باشیم بابت نرم‌افزارها هزینه کنیم فکر می‌کنید ضریب نفوذ اینترنت در جامعه ما کم شده ؟ و برای استفاده عمومی از کامپیوتر یک عامل بازدارنده تلقی می‌شود؟**

باید به نرم‌افزارهای کلیدی و مهم نگاه کنیم چون ما حتی وقتی می‌خواهیم چیزی را از سایتی دانلود کنیم همیشه به دنبال آخرین نسخه آن هستیم درحالی‌که نمی‌دانیم میان نسخه قبلی و جدید چه تفاوتی وجود دارد. باید ببینیم چند درصد استفاده کاربران معمولی، تکنیکال و منطبق با نیازها و حوزه فعالیت‌شان است تا بتوانیم بگوییم آیا تأثیر منفی بر استفاده آن‌ها خواهد داشت یا خیر. یا برای شرکت‌های کوچک استفاده از نرم‌افزارهای اورجینال چقدر هزینه‌بردار است. در وضعیت جاری چون نرم‌افزارها راحت در دسترس ماست بدون اینکه نیاز داشته باشیم یا امکانات و قابلیت‌های هریک را بدانیم همیشه دنبال آخرین نسخه هستیم! اگر جامعه آماری داشته باشیم می‌توانیم تخمین بزنیم که زیان الحاق متوجه چند درصد جامعه است و در چه حوزه‌هایی نیاز به سرمایه‌گذاری کلان داریم تا آخرین نسخه نرم‌افزارهای دارای مجوز را تهیه کنیم و یا احتمالاً برای آن‌ها یارانه از طرف دولت در نظر گرفته شود.

شاید الحاق ما به معاهدات بین‌المللی بتواند برروی عرضه نرم‌افزارهای تولید داخل در خارج از ایران تأثیر مثبت داشته باشد. یا به‌طورمثال ما عمده‌تأخیر خودمان تولیدکننده ماژول‌های مختلف نرم‌افزاری هستیم در صورتیکه می‌توان از نرم‌افزارهای جانبی شرکت‌های دیگر استفاده کرد. اگر به معاهده کپی‌رایت جهانی ملحق شویم و موانع ارتباطی ما برداشته شود، نیازی نباشد که منشأ تولید ماژول‌های پایه باشیم و بتوانیم از زیرساخت‌ها استفاده کنیم.

◀ **فکر می‌کنید در جایی مثل بانک با سطح وسیع استفاده از کامپیوتر در بخش‌های مختلف و استفاده از نرم‌افزارهایی که در حال حاضر بابت آن پولی پرداخت نمی‌کند چقدر آمادگی برای پرداخت هزینه‌ها وجود دارد؟ آیا فکر می‌کنید باید این موضوع در یک بازه زمانی دو سه ساله یا به یکباره حل شود؟**

ما مقایسه می‌کنیم که به هر حال در حال حاضر در شرایط تحریم از خدمات پشتیبانی استفاده نمی‌کنیم پس چه تفاوتی دارد از ویندوز کرک شده استفاده کنیم یا دارای مجوز؟! من فکر می‌کنم هم به قانون نیاز داریم هم به فرهنگ‌سازی. طبیعتاً اگر موضوع الحاق به سازمان‌های مختلف از جمله بانک‌ها اعلام شود، بانک یک هزینه فایده انجام می‌دهد که اینکار مقرون به صرفه هست یا نه و طبیعتاً در نقطه شروع مجموعه بزرگی مثل بانک به این نتیجه می‌رسد که مقرون به صرفه نیست ولی اگر قانونمند شود و به تدریج فرهنگ شود و عدم انجام آن ضمانت اجرایی داشته

نیپوستن به معاهدات بین‌المللی مانعی بر سر راه پیشرفت و توسعه صنعت نرم‌افزار

◀ **نظر شما در مورد حمایت یا عدم حمایت از نرم‌افزار خارجی چیست؟**

نمی‌توان گفت استفاده غیر مجاز از نرم‌افزار ایرانی، شرعاً و قانوناً اشکال دارد ولی مذموم بودن این‌کار در مورد نرم‌افزار خارجی، محل شک است. نرم‌افزار، نرم‌افزار است و هر کس آن را خلق کرده برای آن ارزش و هویت قائل است و باید مورد حمایت واقع شود. در این قضیه، یک استثنا وجود دارد و آن مسئله‌ی در دسترس نبودن است. بارها برای ما پیش آمده که خواسته‌ایم نرم‌افزاری را بخریم و به ما نفروخته‌اند. زمانی که شرکت تولیدکننده آگاهانه از فروش نرم‌افزار امتناع می‌کند و شما هم ناگزیر به استفاده از آن هستید، ممکن است از آن کپی برداری کنید.

◀ **و از نظر شما این امر مجاز است؟**

من نمی‌گویم مجاز است و حتماً ایراد دارد، اما در شرایط کنونی چاره‌ای نیست. من فکر می‌کنم اگر امکان خرید

نرم‌افزار وجود داشته باشد، باید حتماً آن را خرید، در غیر این صورت، نیز باید احتیاط کرد. ما، در شرایطی بوده‌ایم که به نرم‌افزاری احتیاج داشتیم ولی آن را به ما نمی‌فروختند ولی از آن نرم‌افزارها استفاده کردیم. حال پرسش این است که در صورت تغییر شرایط آیا باز هم می‌توانیم در لزوم خریداری این نرم‌افزارها شک کنیم؟ پاسخ منفی است، زیرا بدیهی است که ما ملزم به خرید این نرم‌افزارها هستیم و نمی‌توانیم میان نرم‌افزار داخلی و خارجی از این حیث قائل به تفکیک شویم. از این نظر میان نرم‌افزار «همکاران سیستم»، «Microsoft» یا «Apple» تفاوتی وجود نخواهد داشت. حال، اگر فرض کنیم شرایط دستخوش تغییر شود و ایران به WTO به پیوندد، ما بایک شوک روبه‌رو خواهیم شد که این شوک این است که تعداد بسیار زیادی از نرم‌افزارها که به تدریج در این مملکت مورد استفاده قرار گرفته است، باید به یکباره هزینه‌های مربوط به آن پرداخت شود که مبلغ بسیار زیادی خواهد بود. علت این امر، این است که سایر کشورها به تدریج، مثلاً در

گفتگو با مهندس فرید فولادی
مدیر واحد مدیریت محصول و بازاریابی شرکت همکاران سیستم

طول پنجاه سال، این نرم‌افزارها را خریده‌اند؛ اما در کشور ما این هزینه باید به صورت ناگهانی پرداخت شود. پرداخت یکباره هزینه‌های خرید نرم‌افزار بهانه خوبی برای کپی برداری از نرم‌افزارهای خارجی شده است. اما واقعیت این است که نسخه برداری از نرم‌افزارها با این منطق توجیه پذیر نیست؛ چرا که می‌توان، به عنوان مثال با شرکت تولیدکننده نرم‌افزار مورد نظر مذاکره کرد و با تشریح شرایط و وضعیت موجود، خواستار در نظر گرفتن شرایط خاص و ویژه شد. بیشتر شرکت‌ها برای این موارد، قواعد خاصی در نظر می‌گیرند؛ شرایطی از قبیل پرداخت تدریجی و اقساطی، تخفیف و...؛ لذا در این زمینه باید با مالک نرم‌افزار به توافق و تفاهم رسید.

◀ **پرسش دیگری که در این حوزه مطرح می‌شود این است که فارغ از مباحث اخلاقی، با توجه به عدم الزام پیوستن ایران به تریپس و برن حداقل تا زمان پیوستن به سازمان تجارت جهانی، چرا باید به این معاهدات بین‌المللی پیوست؛ در حالی که تا زمانی که مجبور به پیوستن نباشیم، می‌توانیم به وضعیت موجود ادامه بدهیم؟ از نظر شما، پیوستن به معاهدات بین‌المللی در چنین شرایطی حاوی چه پیامدهای مثبت و منفی خواهد بود؟**

من فکر می‌کنم نیپوستن به معاهدات بین‌المللی و وارد نشدن به چنین فرایندی می‌تواند، مانعی بر سر راه توسعه نرم‌افزار در ایران باشد؛ ما کماکان از نرم‌افزار استفاده می‌کنیم اما مجاز به خرید آن نیستیم و از این رو نمی‌توانیم از تولیدکننده، خدمات دریافت کنیم و این در نهایت به ضرر ما خواهد بود. ما متوجه هزینه‌هایی از این دست که در حال حاضر متحمل می‌شویم، نیستیم. خطاهایی که در نسخه‌های غیر مجاز نرم‌افزارهای خارجی رخ می‌دهد، می‌تواند کسب و کار و تجارت را در کشور با خطر جدی مواجه کند. به عنوان مثال، اطلاعات مربوط به ثبت احوال ما، بر روی چه پایگاه داده‌ای ذخیره شده است؟ چه کسی اطلاعاتی با این سطح از اهمیت را پشتیبانی می‌کند تا ما مطمئن باشیم خطری این اطلاعات را تهدید نمی‌کند و در صورت بروز مشکل، شخصی هست که کمک کرده و مشکل را حل

کند؟ نهایتاً به اشخاصی در داخل بسنده کرده‌ایم که اطلاعات محدودتری نسبت به Oracle دارند. این در حالی است که خود شرکت Oracle باید مسئولیت این امر را بپذیرد و متعهد شود که از اطلاعات حفاظت کند. در نتیجه، نیپوستن به معاهدات بین‌المللی از یک سو کسب و کار را در کشور ما با مشکل مواجه می‌کند، از سوی دیگر، مانعی بر سر راه پیشرفت و توسعه صنعت نرم‌افزار محسوب می‌شود. چند درصد از شرکت‌های تولیدکننده نرم‌افزار در ایران با سایر شرکت‌های بزرگ موجود در این حوزه در جهان، در ارتباط هستند تا بتوانند با آنها تبادل اطلاعات کرده و از آنها بیاموزند و با آنها در تعامل باشند؟ این تعاملات بسیار محدود است. اکثر شرکت‌های بزرگ از قبیل Microsoft و Oracle بخشی با عنوان Developer Network دارند که با ورود به آن، دنیای جدیدی به روی شما باز می‌شود که مجموعه‌ای از ابزارها، کدهای نمونه و... را به شما ارائه می‌دهد. طبیعی است که بخش عمده‌ای از این امکانات به صورت رایگان در دسترس نباشد و نخریدن نرم‌افزار به معنای عدم دسترسی به این مجموعه خواهد بود. امروزه امور شرکت‌های تولیدکننده نرم‌افزار در ایران به خوبی نمی‌گذرد؛ چرا که ناچارند برای یافتن پاسخ سؤالاتشان به ابزاری مانند Google متوسل شوند که از انبوه اطلاعات موجود در آن، ممکن است تنها بخش محدودی صحیح باشد.

علاوه بر شرکت‌های بزرگ، بازار متنوعی از ابزار، موجود است که استفاده از آن مستلزم پرداخت پول و خرید آن است. به عنوان مثال، ابزاری وجود دارد که از آن برای کد کردن Source نرم‌افزارها، جهت جلوگیری از نسخه برداری غیر مجاز و جلوگیری از سرقت نرم‌افزار استفاده می‌شود. همکاران سیستم این ابزار را خریداری کرده و به وسیله آن Source نرم‌افزارها را کدگذاری نموده تا کسی نتواند به صورت غیر مجاز از آن استفاده و نسخه برداری کند. تیم تولید ما ناچار است به جای استفاده از چنین ابزاری، برای تهیه آن ماه‌ها وقت صرف کند. علت این امر آن است که این ابزار زبان فارسی را پوشش نمی‌دهد... شرکت ارائه دهنده این ابزار، جزو ابرقدرت‌های این صنعت نیست.

با روند موجود در تغییر فناوری و پیش رفتن به سوی مدل Cloud، در آینده نزدیک به فناوری روز دنیا دسترسی نخواهیم داشت تا بتوانیم از آن نسخه برداری کنیم.

شما فکر کنید اگر ۱۰۰ نفر فارسی زبان این ابزار را خریداری کنند، شرکت ارائه دهنده حتماً به این فکر خواهد افتاد که مشکل زبان فارسی ابزارش را حل کند و این زبان را نیز تحت پوشش خود قرار دهد؛ چرا که مشتریانی خواهد داشت که برای جلب رضایتشان ناگزیر به انجام این کار خواهد بود. لذا، این گفته که تا زمانی که مجبور نشدیم، به معاهدات بین‌المللی نپیوندیم و به همین صورت روزگار بگذرانیم، صحیح و منطقی به نظر نمی‌رسد؛ ضمناً باید به این نکته نیز توجه داشت که فرجه ما تا زمان الزام به پیوستن، محدود است. با روند موجود در تغییر فناوری و پیش رفتن به سوی مدل Cloud، ما ظرف مدت کوتاهی در آینده به فناوری روز دنیا دسترسی نخواهیم داشت تا بتوانیم از آن نسخه برداری کنیم.

◀ یکی از پرسش‌های ما در این حوزه نیز بر همین نکته متمرکز است؛ این که در صورت عمومیت یافتن مقوله رایانش ابری (Cloud Computing)، این امر چه تأثیری بر آینده استفاده ما از نرم‌افزارها و نسخه برداری غیرمجاز از آن خواهد داشت؟

به نظر من، ما دیگر قادر به انجام این کار نخواهیم بود. ما تا امروز در دنیای موبایل ۴ نسل داشتیم. نسل 2G یا GPRS که با سرعت ۱۲۸ کیلو بیت بود و بسیار کند بود و همچنان هم مورد استفاده است. نسل 3G که تا ۲ مگابیت سرعت داشت و امروزه با ۳/۷۵ می‌تواند تا ۶ مگابیت سرعت داشته باشد و اکثر کشورهای دنیا این ۳/۷۵ را دارند. نسل چهارم که همان 4g است، تا ۲۰ مگابیت در ثانیه سرعت دارد؛ یعنی شما می‌توانید از طریق موبایل‌تان با سرعت ۲۰ مگابیت در ثانیه به اینترنت دسترسی داشته باشید. اما نسل پنجم موبایل که در حدود ۲-۳ ماه پیش آزمایش شده و از مرحله ادعا فراتر رفته است، این سرعت را ۵۰ برابر کرده و به ۱ گیگابیت در ثانیه رسانده است. این درحالی است که حتی شبکه LAN ما این سرعت را ندارد و سرعت آن ۱۰۰ مگابیت است. نسل پنجم موبایل به این معنی است که شما به هیچ وجه محدودیتی در برقراری ارتباط نخواهید داشت. پی‌آمد این امر، این است که شما دیگر نیاز به نصب هیچ برنامه‌ای نخواهید داشت و از طریق اینترنت از همه برنامه‌ها استفاده خواهید کرد. بدین شکل بحث Cloud Computing بسیار جدی و فراگیر خواهد شد و زمان زیادی تا آن روز باقی نمانده است. برخی بر این

باورند که تا سال ۲۰۱۸ نسل پنجم موبایل عرضه شده و در سال ۲۰۲۰ عمومیت خواهد یافت. در این صورت حتی نرم‌افزار پیچیده‌ای مانند AutoCAD هم از طریق اینترنت و با استفاده از Cloud Computing قابل دسترسی خواهد بود.

◀ آیا این صرفاً یک انتخاب است یا یک الزام؟

از نظر من این یک الزام است. برداشت شخصی من این است که با گسترش این مقوله، نه تنها فناوری اطلاعات، بلکه کسب و کار و تجارت نیز دستخوش تحول خواهد شد؛ همان‌طور که با بروز و ظهور اینترنت این اتفاق افتاد. با این تحول و تغییر پارادایم، پیروی از آن یک الزام خواهد بود؛ در این صورت دیگر بحث تکنولوژی و فناوری اطلاعات مطرح نیست. بحث این است که رفتار تجاری مردم عوض می‌شود. وقتی رفتار تجاری عوض شد، خیلی چیزهای دیگر هم عوض می‌شود و ما هم مجبوریم از آن تبعیت کنیم.

◀ از زاویه دیگری هم می‌توان به این موضوع نگاه کرد. فرض کنید ما درهای بازارمان را به روی نرم‌افزارهای خارجی باز کنیم. این امر با توجه به ایجاد رقابت جدی با تولیدکنندگان خارجی، چه تأثیری بر کسب و کار تولیدکنندگان داخلی خواهد گذاشت؟ آیا شما این تأثیر را منفی ارزیابی می‌کنید؟

چرا فکر می‌کنیم که شرکت‌های خارجی نمی‌خواهند از توان تخصصی داخل کشور استفاده کنند؟ اگر این‌طور بود که به جز چند کشور که صنعت نرم‌افزار جهان در دستشان است، سایر کشورها اصلاً نمی‌توانستند شرکت تولیدکننده نرم‌افزار موفق داشته باشند، در حالی که ما در تمام کشورها، شرکت‌های نرم‌افزاری موفق می‌بینیم.

اگر فضا و شرایط یکسان و عادلانه باشد، خصوصاً در حوزه نرم‌افزار، ما قابلیت رقابت با خارجی‌ها را خواهیم داشت. در حال حاضر هم ما در برخی زمینه‌ها نسبت به آنها پیش‌تاز هستیم. در کنار نرم‌افزار خدماتی هست که بسیار کلیدی محسوب می‌شود. خود نرم‌افزار ما امروزه به گونه‌ای تهیه شده که پاسخگوی بسیاری از نیازهای جامعه است.

هیچ چیز به یکباره تغییر نمی‌کند. در همین شرایط موجود برخی شرکت نرم‌افزاری خارجی در ایران مشغول به کار هستند. تنها چند شرکت در ایران از این نرم‌افزار استفاده می‌کنند که اکثر آنها نیز آن را تجربه موفق نمی‌دانند. این نشان می‌دهد که نرم‌افزار باید با نوع تجارت و کسب و

کار ما نیز مطابقت داشته باشد؛ در نتیجه ما نسبت به شرکت‌های خارجی استعداد بیشتری برای پاسخگویی به نیازهای مشتریان داخلی داریم؛ هرچند آنها نسبت به ما از توانایی بیشتری برای پرکردن خلأها و نواقص موجود در نرم‌افزارشان برخوردارند. این به ما بستگی دارد که تا چه حد بتوانیم از وجود خلأ در محصولات آنها استفاده کنیم و تا زمان پر شدن این خلأ، جای خودمان را در بازار داخلی تثبیت کنیم. اگر شرکتی پایه و اساس داشته باشد و سازوکارهای بنیادینش را درست طرح‌ریزی کرده باشد، می‌تواند از این خلأ که در اثر تفاوت نحوه کسب و کار در ایران با کشورهای خارجی ایجاد شده است، نهایت استفاده را نموده و با این شرکت‌ها رقابت کند.

◀ منظور شما از سازوکار چیست؟

این سازوکارها اعم است از منابع انسانی، روش‌ها و سبک مدیریت، مأموریتی که آن سازمان برای خود تعریف کرده و توان فنی و تخصصی موجود در داخل شرکت. ما محدودیتی برای اصلاح این سازوکارها نداریم. می‌توانیم این امور را اصلاح کنیم و وارد رقابت شویم.

◀ پس شما بر این باور نیستید که پیوستن به معاهدات بین‌المللی در حوزه کپی‌رایت ممکن است منجر به از بین رفتن تولیدکنندگان داخلی و بازار موجود برای آنها شود؟

من فکر می‌کنم برخی شرکت‌ها از بین می‌روند، برخی از آنها ممکن است خریداری شوند که این هم ایرادی ندارد، برخی هم می‌توانند دوام بیاورند و رقابت کنند؛ اتفاقاً فضا برای این شرکت‌ها باز می‌شود تا بتوانند بزرگ شوند و وجهه‌ی بین‌المللی پیدا کنند. ما گاه از اصطلاح «صادرات نرم‌افزار» استفاده می‌کنیم. من فکر می‌کنم این صادرات نرم‌افزار نیست، بلکه بین‌المللی شدن آن است. مسأله این است که آیا شرکت می‌خواهد فعالیت بین‌المللی داشته باشد یا خیر؟ شرکتی که می‌خواهد فعالیت بین‌المللی داشته باشد، برایش فرقی نمی‌کند کجاست. هر جا که بازار مناسبی پیدا کند، با سنجیدن همه جوانب و طرح‌ریزی برنامه مناسب تجاری، در صورت امکان به آن وارد می‌شود. اتفاقاً این همان چیزی است که شرکت‌های ما باید تجربه کنند.

◀ یک مسأله مهم در این‌جا وجود دارد. در علم اقتصاد گفته می‌شود برای انجام هر عملی باید برآوردی میان هزینه و فایده انجام آن، صورت بگیرد. ما با جهان از جهت فناوری، ساختارها، روش انجام کار و... فاصله بسیاری داریم. فکر می‌کنید با توجه به این فاصله، فرمایش‌های شما تا چه حد در ایران قابل تحقق باشد؟ من این فاصله را می‌پذیرم، اما معتقدم این فاصله، دره

عمیقی نیست. به عنوان مثال شما بانکداری الکترونیکی را در نظر بگیرید. ما، در این حوزه فاصله چندانی با سایر کشورها نداریم؛ هرچند مفهوم Credit Card به دلیل نبود ساز و کار متناسب با آن در ایران به خوبی جا نیفتاده و شرکت‌هایی از قبیل Visa و Master در ایران فعالیت نمی‌کنند، اما صرف نظر از این امر، بانکداری ما به خوبی الکترونیکی شده است و این اتفاقی است که ظرف ۳-۴ سال اخیر افتاده، لذا من فکر می‌کنم که اولاً این فاصله خیلی زیاد نیست، ثانیاً ما برخی فضاها را به دلیل بسته بودن درها محدود دیده‌ایم و به همین دلیل امکان رشد کردن در آن را پیدا نکرده‌ایم. اما برای پر کردن فاصله موجود، دو مطلب عمده وجود دارد اولین مسأله «عزم» است؛ مثلاً همین بحث بانکداری الکترونیک را دولت و همگان عزم کردند که باید این مساله حل شود؛ چرا که همه به مزایای آن پی بردند و این را باور کردند که بانکداری الکترونیکی به حل مشکلات اقتصادی، به ترافیک تهران، به حل مشکل آلودگی هوا و... کمک میکند.

مطلب دوم اینکه یاد بگیریم اصطلاحاً بقیه را هم بازی بدهیم! آیا تمام کشورهای دنیا تمام مسائلشان را خودشان حل می‌کنند؟ حل بخشی از آن را بر عهده دیگران می‌گذارند. اگر درها باز شود، اتفاقاً ما این فرصت را خواهیم یافت که از شرکت‌های خارجی برای رفع برخی نواقص و مشکلاتمان کمک بگیریم. ما می‌توانیم آگاهانه به آنها نگاه کنیم و تجارب مثبتشان را جذب کنیم. به این صورت لازم نیست تمام مسیری را که آنها رفته‌اند، ما از ابتدای کنیم.

◀ شما نقش Open Source ها را در این زمینه چگونه ارزیابی می‌کنید؟ آیا به ما کمک می‌کند که به معاهدات بین‌المللی نپیوندیم یا الحاقمان را به تعویق بیندازیم؟

اولاً زمانی که نرم‌افزارهای Open Source به تازگی تهیه می‌شدند، این تصور وجود داشت که دیگر کسی نرم‌افزار نخواهد خرید. اما در عمل این اتفاق نیفتاد و مردم هنوز هم ترجیح می‌دهند که نرم‌افزار مورد نیازشان را بخرند و کمتر از Open Source ها استفاده کنند؛ لذا فکر نمی‌کنم که این مقوله بتواند جایگزین نرم‌افزار شود. اما با این نکته که Open Source فضایی را برای انجام فعالیت‌هایی خاص فراهم می‌آورد موافقم. مثالی که برای سیستم‌عامل ذکر شد، نمونه‌ای از این امر است. ممکن است من از یک سیستم‌عامل Open Source استفاده کنم و برای خود، سیستم عاملی جدید تولید کنم ولی احتمالاً این سیستم عامل جدید را می‌فروشم تا بتوانم کارم را پیش ببرم؛ هرچند قواعد مربوط به Open Source را هم رعایت می‌کنم. در نتیجه ممکن است این مقوله به تولیدکنندگان نرم‌افزار کمک کند، اما جایگزین آن نخواهد شد.

اثرپذیرش کپی رایت بر صنعت نرم افزار داخلی؛ تغییر محدوده و تغییر شکل زنجیره ارزش صنعت

گفتگو با آقای رضا کرمی
نایب رئیس اول و مسؤول کمیسیون نرم افزار نظام صنفی رایانه‌ای
و مدیر عامل شرکت نرم افزاری گلستان

کسب و کار که منجر به ارتقاء اقتصاد ملی و توسعه بازار این صنعت می‌شود؛ البته باز هم تأکید می‌کنم اثر نهایی این اقدام در توسعه صنعت ملی، وابسته به مجموعه‌ای از برنامه‌ها و اقدامات است و نمی‌توان صرفاً با پیوستن به معاهده‌های جهانی و بدون اجرای آن برنامه‌ها و اقدامات، امید تحول مثبتی را داشت. مثل هر سرمایه‌گذاری و تصمیم اقتصادی، امکان برد و باخت در این تصمیم هم وجود دارد، اما همان‌طور که عرض کردم، نمی‌توان و نباید از ترس این ریسک‌ها از حرکت در این مسیر محتوم، خودداری کرد.

یک نکته دیگر هم که در پاسخ به این سؤال باید در نظر داشت، محدوده فعلی «صنعت نرم افزار» در کشور ماست که عمدتاً معطوف به تولید و ارائه نرم افزارهای کاربردی سازمانی است. باید توجه کرد که این محدوده لزوماً در طول زمان ثابت نخواهد ماند و به نظر من اثر پذیرش کپی رایت بر صنعت نرم افزار داخلی، بیش از آن‌که در دوراهی توسعه / نابودی خلاصه شود، باید در تغییر محدوده و تغییر شکل زنجیره ارزش صنعت، ردیابی شود.

اعم و توان صنعت داخلی نرم افزار و همچنین جذابیت بازار نرم افزار داخلی برای شرکت‌های بزرگ بین‌المللی خواهد بود؛ پس ضروری است که ما برای آماده‌سازی خود برای آن مرحله، تا می‌توانیم توان خودمان و جذابیت بازار را افزایش دهیم. سومین نکته این است که هزینه‌ها را باید در کنار منافع و درآمدهای آتی این تصمیم گذاشت و سپس قضاوت کرد. پیوستن به سازمان تجارت جهانی به صورت عام و پیوستن به معاهده‌های مالکیت فکری به صورت خاص، مانند یک سرمایه‌گذاری پریسک است و البته می‌تواند پرسود هم باشد، به شرط آن‌که ما برای بهره‌برداری از این سرمایه‌گذاری، برنامه داشته باشیم.

◀ **آیا پذیرش کپی رایت آثار خارجی، به توسعه صنعت نرم افزار کمک می‌کند یا آن را نابود می‌سازد؟**
با در نظر داشتن همه نکاتی که عرض شد، در مجموع، این تصمیم را به نفع توسعه و ارتقاء صنعت نرم افزار کشور می‌دانم؛ هم به لحاظ اثرات مستقیم (یعنی تسری رعایت حقوق مالکیت فکری به نرم افزارهای داخلی) و هم از نظر اثرات غیرمستقیم (یعنی بهبود کلی فضای

کسب و کار در داخل کشور و در عرصه اقتصاد ملی است که یکی از مؤلفه‌های اساسی آن رعایت حقوق مالکیت فکری به شمار می‌رود. تجربه سایر کشورها هم همین ارتباط را نشان می‌دهد؛ اما توجه کنید که این فرآیند، اتفاقی نیست که به سرعت روی دهد و باید زنجیره‌ای از اقدامات و برنامه‌ها در ابعاد مختلف حقوقی و اقتصادی و حتی فرهنگی، به اجرا دربیاید تا ما به نقطه مطلوب برسیم.

◀ **پذیرش کپی رایت آثار خارجی، مستلزم پرداخت جوهی بابت لیسانس نرم افزارهاست. آیا بار مالی این اقدام می‌تواند ما را در پذیرش این مقررات مردد کند یا خیر؟**

به شخصه، با محاسباتی که معمولاً برای بار مالی پیوستن به معاهده‌های مالکیت فکری می‌شود، موافق نیستم. بحث دقیق و علمی در این مورد مستلزم احاطه و آشنایی با ابعاد مختلف حقوقی و اقتصادی مسئله است که بهتر است کارشناسان این رشته‌ها در مورد آن نظر بدهند؛ اما آن‌چه تجربه کشورهای دیگر (مانند چین) نشان می‌دهد، این است که ارتباطات و مذاکراتی که در سطوح بالای سیاسی و اقتصادی و دیپلماتیک انجام می‌شود، بر تعیین هزینه نهایی این اقدام مؤثر است. چند واقعیت غیرقابل انکار در این مورد وجود دارد؛ اول این‌که پیوستن به معاهده‌های مالکیت فکری قطعاً هزینه‌های معینی در کوتاه‌مدت برای اقتصاد ملی ما خواهد داشت، اما در مورد میزان این هزینه‌ها باید مطالعات دقیق‌تری انجام شود. دوم این‌که مکانیزم تعیین هزینه‌های نهایی قطعاً به یک فرآیند مذاکره دوطرفه یا چندطرفه بستگی دارد و مثل هر مذاکره‌ای، مهم‌ترین عوامل مؤثر در قدرت چانه‌زنی ما در این مذاکرات معهود، قدرت اقتصاد ملی به صورت

◀ **آیا در شرایط فعلی پذیرش کپی رایت نرم افزارهای خارجی به مصلحت است یا نه؟**

همان‌طور که می‌دانید بحث پذیرش یا عدم پذیرش کپی رایت در حوزه‌های غیر از نرم افزار (آثار ادبی و هنری)، سال‌هاست که سابقه دارد و حداقل از ۴۰ سال پیش تا کنون در این مورد موافقان و مخالفان پیوستن به معاهده‌های مالکیت فکری در فضای عمومی با یکدیگر مباحثه کرده‌اند و انبوهی از استدلال‌های موافق و مخالف در این حوزه مطرح شده است. موضوع کپی رایت نرم افزار، هم اشتراکاتی با سایر آثار ادبی و هنری دارد و هم ویژگی‌های اختصاصی که بحث جداگانه‌ای می‌طلبد. قدر مسلم این است که به سادگی و به صرف وجود یک یا دو عامل (مثل هزینه مستقیم یا مانند آن) نمی‌توان در مورد به صلاح بودن یا نبودن پذیرش کپی رایت نرم افزارها، حکم قطعی صادر کرد؛ اما فارغ از این‌که ما با اصل بحث، موافق یا مخالف باشیم، به نظر می‌رسد با جهت‌گیری‌ای که کشور برای پیوستن به سازمان تجارت جهانی دارد، رعایت الزامات این جهت‌گیری از جمله پیوستن به معاهده‌های جهانی مالکیت فکری، در چشم‌انداز نهایی، دیگر یک تصمیم اختیاری نباشد. به نظر من، جهت‌گیری راهبردی کشور ایجاب می‌کند که ما به جای تعمق و تأمل در سود و زیان پیوستن به این معاهده‌ها، به صورت جدی، الزامات و پیامدهای الحاق را بررسی کنیم و خودمان را برای شرایط آینده آماده کنیم.

◀ **آیا کاستی‌ها رعایت کپی رایت نرم افزار در کشورمان می‌تواند با پذیرش کپی رایت نرم افزار خارجی اصلاح شود؟**
پذیرش کپی رایت نرم افزارهای خارجی، در درازمدت بر رعایت حقوق مالکیت فکری در داخل کشور هم، اثر مثبتی خواهد داشت، زیرا اساساً فرآیند پیوستن به سازمان تجارت جهانی، مستلزم بهبود فضای

فرایند پیوستن به سازمان تجارت جهانی، مستلزم بهبود فضای کسب و کار در کشور و در عرصه اقتصاد ملی است که یکی از مولفه‌های اساسی آن، رعایت حقوق مالکیت فکری به شمار می‌رود.

جمع بندی و ارزیابی نظرات مخالفین و موافقین پیرامون موضوع پذیرش معاهدات و ترتیبات بین‌المللی حمایت از کپی‌رایت

موضوع پذیرش معاهدات و ترتیبات بین‌المللی حمایت از کپی‌رایت، همواره از چالش‌برانگیزترین مباحث در محافل علمی و فرهنگی کشورمان بوده‌است. از زمان تصویب قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان در سال ۱۳۴۸ تاکنون، مشی و نظر قانون‌گذاران کشور، نپیوستن به کنوانسیون «برن» بوده، حال آن‌که تدوین قانون مذکور براساس اصول حاکم بر این کنوانسیون صورت گرفته‌است. در تدوین پیش‌نویس لایحه‌ی جامع حمایت از حقوق مالکیت ادبی و هنری و حقوق مرتبط، نیز سعی شده تا بیشترین انطباق میان مفاد این پیش‌نویس با اسناد بین‌المللی، ازجمله کنوانسیون برن برقرار باشد. بی‌تردید، پیوستن به ترتیبات بین‌المللی موجود در رابطه با حمایت از نرم‌افزارهای رایانه‌ای نیز تبعات مثبت و منفی به‌همراه داشته، و مخالفان و موافقانی دارد. برخی مخالفت‌ها ناشی از دغدغه‌های شرعی موجود در این زمینه دایر بر تردید در شرعی بودن لزوم رعایت کپی‌رایت بوده‌است که امروزه با فتاوی‌فقه‌ای جدید، یکسره به کنار رفته و کمتر کسی از نظر شرعی، در لزوم حفظ، رعایت و احترام به حقوق ناشی از کپی‌رایت تردید دارد. به مصلحت نبودن حمایت از کپی‌رایت خارجی نیز بحث شرعی ندارد و موضوعی عرفی است که در چارچوب برنامه‌ها و سیاست‌ها باید مورد ارزیابی و تجزیه و تحلیل قرار گیرد.

سایر مخالفت‌ها عمدتاً ناشی از تفکر غالب در محافل علمی و ادبی مبنی بر به مصلحت نبودن پیوستن به کنوانسیون «برن» و التزام به قواعد و محدودیت‌های آن می‌باشد. مهم‌ترین دلیل طرفداران این نظریه، توجه به حرکت یک‌سویه‌ی علمی از کشورهای پیشرفته به داخل و مصرف‌کننده بودن کشورمان در حوزه‌های تکنولوژیک است که در صورت پیوستن به کنوانسیون مذکور این روند مختل یا حداقل گران و پرهزینه خواهد شد.

در این یادداشت تلاش می‌کنیم محورهای عمده مخالف با حمایت از کپی‌رایت نرم‌افزارهای خارجی را طرح و پاسخ موافقان را ذیل هریک منعکس نماییم؛

۱- یکی از محورهای مخالفت، مواجه شدن تولیدکنندگان داخلی با رقابت شدید شرکت‌های خارجی، بروز خطر ورشکستگی، حذف شدن از عرصه رقابت و احتمال روی آوردن شرکت‌های نرم‌افزاری به سوداگری، واسطه‌گری و فروش نرم‌افزار به جای تولید است. مخالفان معتقدند با پذیرش کپی‌رایت بین‌المللی، دلالتی محصولات خارجی گسترش پیدا می‌کند و تولیدکنندگان داخلی به خاطر سود فروش محصولات خارجی، از تولید محصول داخلی منصرف می‌شوند و به دلالتی

روی می‌آورند. این مسئله در حوزه‌ی محصولات سخت‌افزاری اتفاق افتاده ولی با این کار در حوزه‌ی تولیدات نرم‌افزاری و کتاب نیز دچار وضعیت مشابهی می‌شویم.

در مقابل، موافقان الحاق معتقدند، ما در حال حاضر به دلیل عدم رعایت کپی‌رایت و استفاده از نرم‌افزار غیراورجینال با مشکلات فنی عدیده‌ای مواجهیم، به‌ویژه در مورد بسته‌های نرم‌افزاری که در بخش صنعتی استفاده می‌شود، زیرا به خدمات پس از فروش دسترسی نداریم و در نگهداشت و ارتقاء نرم‌افزار، با مشکل مواجه می‌شویم. همین موضوع سبب شده که عمر مفید نرم‌افزار در ایران در مقایسه با سایر کشورها بسیار کوتاه‌تر باشد.

در حال حاضر که نمونه خارجی نرم‌افزارها با قیمت کمتری در دسترس مصرف‌کنندگان قرار می‌گیرد، تولیدکنندگان داخلی انگیزه‌ای برای رقابت نخواهند داشت، درحالی‌که افزایش شانس سرمایه‌گذاری شرکت‌های خارجی در ایران، علاوه بر پدید آوردن فرصت‌های کاری مشترک با کشورهای خارجی در زمینه تولید نرم‌افزار، دریافت خدمات فنی مهندسی عمیقتر از طرف شرکت‌های خارجی و ورود فناوری جدید به کشور می‌تواند، با توجه به تفاوت قیمت فاحش آن با نرم‌افزارهای داخلی، بازارهای جدیدی برای بسیاری از کالاهای و خدمات نرم‌افزاری داخلی ایجاد کند. علاوه بر این، حمایت از نرم‌افزار خارجی، منجر به نوعی تحول و تکامل در توزیع نرم‌افزار و همراهی آن با ارائه‌ی خدمات خواهد شد؛ چراکه اشخاصی که در حال حاضر به ارائه نسخه‌های غیرقانونی نرم‌افزار اشتغال دارند، برای حفظ بقای خود ناگزیر خواهند بود که همراه با توزیع قانونی نرم‌افزار، به ارائه خدماتی از قبیل آموزش، رفع اشکال و... نیز بپردازند.

همچنین مقایسه وضعیت تولید و فروش نرم‌افزار در ایران پس از الحاق، با بازار سخت‌افزار، مقایسه درستی به نظر نمی‌رسد چراکه در حوزه تولید نرم‌افزار مهم‌ترین مزیت ما در کشور وجود نیروی کار متخصص و فراوان است، درحالی‌که در موضوعات سخت‌افزاری، به واسطه‌ی عدم دسترسی به دانش فنی، تکنولوژی و ماشین‌آلات، هرگز مزیت تولید نداشته‌ایم. همچنین زبان فارسی برای مایک ویژگی است و شرکت‌های خارجی برای خدمات پشتیبانی، حداقل ظرفیت‌هایی را در داخل کشور نیاز دارند که مسائل مرتبط با زبان فارسی را حل کنند.

۲- یکی از جدی‌ترین دلایل مخالفان برای پیوستن به قانون کپی‌رایت و رعایت کپی‌رایت نرم‌افزارهای خارجی، هزینه‌های گزافی است که بر دولت،

نهاده‌ها و سازمان‌های بزرگ و کاربران عادی تحمیل خواهد شد. برای تهیهٔ نرم‌افزارهای مورد استفاده در کشور، بخش دولتی و خصوصی باید برای هر نسخه سیستم عامل و یا سایر نرم‌افزارهای کاربردی که استفاده از کامپیوتر، مستلزم داشتن آنهاست، هزینه‌های کلانی پرداخت کنند. در واقع، در صورتی که بخواهیم از نرم‌افزارهای دارای مجوز استفاده کنیم، به یکباره هزینه‌های سنگینی به ما تحمیل خواهد شد، درحالی‌که منافع الحاق، احتمالی و بلند مدت هستند.

در مقابل از منظر ملاحظات اقتصادی، موافقان معتقدند که پذیرش معاهدات بین‌المللی، حجم گردش پول در صنعت آی تی کشور را بالا می‌برد. فناوری اطلاعات سالانه بیش از ۷۰۰ میلیارد دلار درآمد مالیاتی برای کشورها ایجاد میکند. اشتغال‌زایی از یک سو، و کاهش مشاغل کاذب و زیان آور از سوی دیگر، از جمله اثرات مثبت حمایت از نرم‌افزارهای خارجی محسوب میشود. این حمایت در زمینه‌های تطبیق نرم‌افزار خارجی با محیط بومی ایران یا اصطلاحاً «Localization» و «پشتیبانی» و «آموزش» به صورت مستقیم ایجاد شغل خواهد کرد. همچنین تبعات اقتصادی حمایت، از قبیل سرمایه‌گذاری شرکت‌های خارجی در ایران و افزایش جذابیت کشور برای احداث نمایندگی شرکت‌های نرم‌افزاری خارجی، تأسیس و ایجاد شرکت‌های جدید را با خود به همراه خواهد داشت. این امر یکی از اهداف دولت‌هاست که برای تحقق آن در قالب مراکز رشد و پارک‌های فناوری، سالانه سرمایه‌گذاری‌های سنگینی صورت می‌پذیرد. علاوه بر این مسائل، باید توجه داشت که نرم‌افزارهای خارجی در مناطق مختلف دنیا متناسب با قیمت‌های منطقه‌ای و محلی عرضه می‌شوند و یک سری شرایط ترجیحی نیز برای کشورهای در حال توسعه از سوی شرکت‌های نرم‌افزاری بزرگ اعمال خواهد شد. به‌طور کلی، حمایت از نرم‌افزارهای خارجی در کشورهای در حال توسعه، از جمله ایران، می‌تواند به انتقال فناوری،

آموزش داخلی و سرمایه‌گذاری خارجی منجر شده و با تأمین درآمد مورد نیاز برای ایجاد یا ارتقاء زیرساخت‌های داخلی، روند توسعه را تسریع نماید. هم‌چنین موافقان حمایت بر این باورند که هرچند ممکن است پرداخت هزینه‌های مربوط به استفاده قانونی از نرم‌افزارها، هزینه‌هایی را به ما تحمیل کند و در بازه زمانی کوتاه مدت چندان به نفع ما نباشد، اما فارغ از منافع مادی، استفاده بلاجهت و ناروا از حاصل کارواندیشه دیگران که با صرف زمان و هزینه بسیار تولید شده، نه اخلاقی است و نه انسانی. از سوی دیگر رعایت کپی‌رایت در همه زمینه‌ها و در مورد همه محصولات، یک فرهنگ است. وقتی به معاهدات بین‌المللی کپی‌رایت و رعایت حقوق مربوط به نرم‌افزارهای خارجی پایبند نباشیم، نمی‌توان انتظار داشت فرهنگ رعایت کپی‌رایت در خصوص نرم‌افزارهای داخلی به درستی و تمامی محقق شود.

۳- برخی معتقدند که حمایت از کپی‌رایت نرم‌افزارهای خارجی و الزام ما به استفاده از نرم‌افزارهای دارای مجوز و اورجینال، موجب محدودیت دسترسی ما به فناوری‌های نوین شده و ضریب نفوذ رایانه و اینترنت را در سطح جامعه کاهش می‌دهد.

در مقابل، موافقان بر این باورند که نگاه به گذشته‌ی علمی جامعه و وضعیت موجود، ما را متوجه این موضوع می‌کند که بی‌توجهی و بی‌قیدی به رعایت حقوق پدیدآورندگان خارجی، تأثیری در جهش علمی جامعه نداشته است. فعالیت در صنعت و تکنولوژی باید با رعایت حقوق مالکیت صنعتی باشد. ما، در این حوزه عضو کنوانسیون پاریس هستیم و باید حقوق مربوطه را رعایت نماییم. در خصوص کاهش دسترسی کاربران به برخی نرم‌افزارها نیز باید گفت: در حال حاضر، چون نرم‌افزارها راحت در دسترس ما است، بدون آگاهی نسبت به امکانات و قابلیت‌های هریک و بعضاً بدون نیاز واقعی، آن‌ها را نصب می‌کنیم.

۴- عده‌ای دیگر از مخالفان، دغدغه‌ی ورود فرهنگ بیگانه در شرایطی که کنوانسیون برن از محتوا و

دغدغه‌های شرعی دایر بر تردید در شرعی بودن لزوم رعایت کپی‌رایت، امروزه با فتاوی اکثر فقها، یکسره به کنار رفته و کمتر کسی از نظر شرعی در لزوم حفظ، رعایت و احترام به حقوق ناشی از کپی‌رایت تردید دارد.

به نظر موافقان، پذیرش معاهدات بین‌المللی حجم گردش پول در صنعت آی تی کشور ما را بالا می‌برد.

است که قابلیت تجارت آزاد را دارند، اما ایران در شرایط تحریم است و بسیاری از کشورها به صورت معمول محصولات خود را به ایران نمی‌فروشد. قبول کپی‌رایت جهانی در این شرایط به معنی مسدود کردن راه‌های محدود باقی مانده برای دور زدن تحریم‌هاست.

موافقان الحاق معتقدند، هرچند ایراد فوق تا حدودی وارد است، اما از سوی دیگر در دنیای امروز نمی‌توانیم بدون تعامل و پیوند با دیگر کشورها، مسائل خود را حل کنیم. رعایت کپی‌رایت اعتماد دنیا را نسبت به ما جلب خواهد کرد. در حال حاضر به دلیل این‌که نسبت به اصالت بسترهای تولید ما تردید وجود دارد، نگرش خوبی نسبت به محصولات ما وجود ندارد. امروز، رعایت حق کپی‌رایت علاوه بر ایجاد وجهه سیاسی و بین‌المللی، مقدمه‌ای است برای ورود به مجامع اقتصادی و تجاری مانند سازمان تجارت جهانی. برای پیوستن به این سازمان لازم است کشورهای متقاضی، ۲۱ ماده ابتدایی کنوانسیون برن را پذیرفته باشند و قوانین کشور خود را بر آن اساس اصلاح و تدوین نمایند.

۶- یکی از ایرادهای حقوقی که مخالفان اظهار می‌کنند، مغایرت اصول حاکمیت جمهوری اسلامی ایران با ماده ۳۳ کنوانسیون است که مطابق آن هرگونه اختلاف بین دو یا چند کشور عضو اتحادیه برن درباره تفسیر یا اجرای آن، چنانچه با مذاکره یا داوری و امثال آن حل نگردد، هریک از طرفین می‌تواند وفق اساسنامه، به دیوان بین‌المللی دادگستری مراجعه نماید؛ اما در پاسخ باید گفت: مطابق ماده ۳۰ و بند ۲ ماده ۳۳ کنوانسیون، صلاحیت دیوان دادگستری بین‌المللی از جمله مواردی است که کشورها می‌توانند نسبت به آن حق شرط قائل شوند.

منابع:

- طرح پژوهشی شرکت ثنارای در مورد الحاق به کنوانسیونهای بین المللی در مورد حمایت از کپی‌رایت نرم‌افزارهای خارجی- سال ۱۳۸۳
- دکتر سید عباس حسینی نیک، پیوستن به کنوانسیون بین‌المللی کپی‌رایت آری یا نه؟، روزنامه ایران، شماره ۵۵۹۴ به تاریخ ۹۲/۱۲/۸، صفحه ۱۰
- ۱۴ دلیل برای این‌که عضو کپی‌رایت نشویم، مندرج در: <http://www.rasaneews.ir/NSite/FullStory/News/?Id=218250>

تمامیت مطالب آثار علمی و ادبی و هنری حمایت کرده‌را دارند؛ بدین معنا که براساس حق حفظ تمامیت، نمی‌توان محتوای اثر را تغییر داد یا حذف نمود (ماده‌ی ۶ مکرر کنوانسیون برن). و معتقدند در صورت پیوستن، امکان جلوگیری از آن وجود نداشته و این امر می‌تواند زمینه‌ساز تهاجم فرهنگی باشد. دغدغه‌ی نبود امکان جلوگیری از انتشار آثار خارجی در داخل، بی‌مورد است چرا که موضوع و حیطه فعالیت و نفوذ کنوانسیون برن، فقط در حوزه حقوق مالکیت ادبی و هنری است و به هیچ وجه، پذیرش آن کنوانسیون نمی‌تواند مدیریت فرهنگی جامعه را ملزم به تسلیم و انفعال در برابر آثار فرهنگی خارجی نماید. موضوع ممیزی از وظایف حاکمیت داخلی هر کشور است و در کشور ما نیز انتشار و توزیع و عرضه هراتر خارجی می‌تواند با اجازه‌ی دولت باشد؛ لذا همچنان که حاکمیت داخلی حق دارد به هر کتابی اجازه انتشار ندهد، صاحب حق کتاب خارجی نیز حق دارد مانع از حذف یا تغییر مطالب گردد (البته به شرط خدشه دار شدن اعتبار یا شهرت پدیدآورنده براساس بند یک ماده‌ی ۶ مکرر). این موضوع، دغدغه‌ی اکثر کشورهای دیگر. که هم اکنون عضو کنوانسیون برن شده‌اند. بوده و ماده ۱۷ متن اصلی کنوانسیون به آن پاسخ داده است؛

ماده ۱۷: مقررات این معاهده به هیچ صورت به حکومت‌های کشورهای عضو در به‌کارگیری تدابیر قانونی یا انتظامی در تجویز نظارت یا جلوگیری از گردش، عرضه و به معرض نمایش گذاشتن هراتر یا تولید که وفق تدابیر اتخاذ شده، مقام ذی صلاح دارای حق اجرای آن است، خدشه ای وارد نمی‌کند. همان‌طور که در خصوص مالکیت‌های صنعتی در صورت مغایرت با مصلحت جامعه و اخلاق عمومی از ثبت اختراعات، علائم تجاری و طرح‌های صنعتی جلوگیری می‌شود، در مورد نرم‌افزار یا سایر آثار مشمول حمایت کپی‌رایت نیز مجوز عرضه و انتشار نیز باید توسط مقام‌های ذی صلاح صادر شود.

۵- یکی از مسائلی که با توجه به شرایط فعلی کشورمان برای مخالفت با الحاق مطرح می‌شود، مسئله‌ی تحریم است. مخالفان معتقدند عضویت در کنوانسیون برای کشورهایی مفید

تهران، خیابان ولیعصر، بالاتر از میدان ونک، خیابان عطار، پلاک ۸
تلفن دفتر مرکزی: ۰۲۱-۸۳۳۸۲۰۰۱ info@systemgroup.net
نمابر دفتر مرکزی: ۰۲۱-۸۳۳۸۲۰۰۲ www.systemgroup.net